

Nr 98

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anordnande av en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.; given Stockholms slott den 1 mars 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande statsrådet hemställt.

GUSTAF ADOLF

John Ericsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att vid Gudhems kungsgård, vars användning som remontdepå upphör med utgången av budgetåret 1956/57, anordnas en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare, omfattande 100 vårdplatser. Till kostnader för anordnandet begäres anslag för innevarande och nästa budgetår med tillhoppa 5 115 000 kronor. Verksamheten vid anstalten beräknas inte kunna påbörjas förrän under budgetåret 1958/59. Vissa avlöningsutgifter och omkostnader uppkommer emellertid redan under nästa budgetår. Anslag härför äskas med sammanlagt 335 000 kronor.

Vidare föreslås, att fr. o. m. nästa budgetår å en för ändamålet förhyrd fastighet i Fagersta anordnas en tillfällig statlig vårdavdelning för alkoholmissbrukare. Vårdavdelningen, som beräknas få 35 platser, avses skola organisatoriskt anknäytas till vårdanstalten å Venngarn. Anslag äskas till

kostnader för anordnandet av vårdavdelningen med 160 000 kronor samt till avlöningar och omkostnader vid densamma under nästa budgetår med 254 000 kronor.

Slutligen begäres riksdagens godkännande av vissa riktlinjer för utnyttjande av Hesseby sanatorium såsom specialanstalt för tuberkulossjuka alkoholmissbrukare.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1957.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, finans-, jordbruks-, inrikes- och civildepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Ericsson, fråga om anordnande av en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m. samt anför därvid följande.

Med skrivelse den 7 november 1956 har nykterhetsvårdsutredningen* överlämnat en promemoria (stencilerad) med förslag till ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare.

Över promemorian har yttranden avgivits av socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, statens lönenämnd, fortifikationsförvaltningen, domänstyrelsen, länsstyrelsen i Skaraborgs län, försvarets personalnämnd, styrelserna för statens vårdanstalter å Svartsjö och Venngarn, statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande, mentalsjukvårdsdelegationen, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges läkarförbund, Svenska läkarföreningen för alkoholsjukdomarnas bekämpande och Sveriges fångvårdsmanaförbund.

Vidare har nykterhetsvårdsutredningen i skrivelse den 21 januari 1957 lagt fram förslag om anordnande av en ny anstaltsavdelning, anknuten till vårdanstalten å Venngarn. Över detta förslag har yttranden avgivits av socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, statens lönenämnd och styrelsen för vårdanstalten å Venngarn.

Slutligen har utredningen i skrivelse den 30 januari 1957 avgivit förslag till omändring av Hessleby sanatorium till en specialanstalt för tuberkulosjuka alkoholmissbrukare. Yttranden häröver har avgivits av socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, statskontoret, överstyrelsen för Konung Oscar II:s jubileumsfond, styrelserna för Svenska stadsförbundet och Svenska landsförsäkringsförbundet samt Svenska nykterhetsvårdsförbundet.

Jag hemställer om att nu få ta upp dessa frågor till behandling.

* Utredningen har bestått av landshövdingen P. Nyström, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare E. G. Andersson, direktören O. A. Burman, ledamöterna av riksdagens andra kammare Brita Elmén och J. G. V. Engkvist, budgetsekreteraren A. L. G. Lindmark och överläkaren G. A. R. Lundquist.

Förslag till ny statlig vårdanstalt jämte yttranden

Nykterhetsvårdsutredningens promemoria

Behovet av en ny statlig vårdanstalt

Utredningen framhåller, att det hade varit att föredraga, att den i utredningens direktiv berörda frågan om en ny statlig vårdanstalt hade behandlats som en detalj i det större och mera tidskrävande frågekomplex, som omfattar utformningen på längre sikt av anstaltsorganisationen i dess helhet. Emellertid är det flera omständigheter som har kommit utredningen att på ett tidigt stadium upptaga de statliga vårdanstalterna till särbehandling. Platsbristen, som under det senaste året varit kännbar vid samtliga vårdanstalter för alkoholmissbrukare, har i särskilt hög grad gjort sig gällande vid de statliga vårdanstalterna för män. Detta har skapat stora olägenheter för hela anstaltssystemet och även medfört ogynnsamma biverkningar för den öppna vårdens vidkommande. Vidare har utredningen ställts inför frågan om möjligheterna att för anstaltsändamål utnyttja Gudhems kungsgård, då dess nuvarande användning som remontdepå upphör med utgången av budgetåret 1956/57. Vid övervägandet av hithörande spörsmål har utredningen kommit till den uppfattningen, att den sektor av vårdorganisationen, som representeras av de statliga anstalterna, behöver utökas i avsevärd grad. Då behovet har bedömts såsom trängande, har utredningen tidigare föreslagit viss provisorisk utbyggnad av de statliga vårdanstalterna å Svartsjö och Venngarn. Åtgärder av sådant slag är emellertid icke tillfyllest.

Ehuru utredningen icke nu är beredd att framlägga en slutlig plan för anstaltssystemets utformning i dess helhet, finner utredningen det dock möjligt att ange vissa riktlinjer av betydelse för bedömningen av hithörande frågor. Kvantitativt domineras anstaltssystemet f. n. av de erkända anstalterna, som är avsedda för ett någorlunda lättskött klientel, medan de statliga anstalterna har fått till uppgift att mottaga mera svårskötta eller eljest komplicerade vårdtagare. Enligt utredningens mening kan strukturen hos det nuvarande anstaltssystemet i stort sett bibehållas, så att lättare vårdfall, som befunnits icke kräva mera kvalificerad behandling, fördelas på ett flertal vårdenheter av sådan storlek, att anstaltsprägeln ej behöver bli särskilt framträdande, medan övriga fall hänvisas till större anstalter, vars resurser i fråga om personal, lokaler och utrustning avpassats med tanke på ett mera svårskött och behandlingskrävande klientel. Anstalter av det sistnämnda slaget bör även framgent drivas av staten. Oberoende av vem som är huvudman för anstalter av den förstnämnda typen synes det oriktigt att såsom nu sker belasta dessa anstalter med vårdfall, för vilkas behandling de ej äger erforderliga resurser.

Utredningen finner det vanskligt att siffermässigt uppskatta behovet av

platser på statliga vårdanstalter. I anslutning härtill framhåller utredningen, att det synes berättigat att räkna med fortsatta framsteg på den öppna vårdens område, vilka skulle göra det möjligt att framdeles tillrättaföra ett proportionsvis större antal missbrukare utan anlitan­de av anstaltsvård. Följden härav kan antagas bli, att anstaltsklientelet i högre grad än f. n. kommer att utgöras av ett negativt urval med alltmer dominerande inslag av svårpåverkbara, psykiskt skadade eller eljest svårskötta personer.

I den öppna vården av alkoholmissbrukare har, anför utredningen, de medicinska inslagen under senare år fått ökad betydelse. För den slutna vårdens del har utvecklingen i sådan riktning gått långsammare. Det synes därför angeläget, att inom anstaltssektorn skapas medicinska undersök­nings- och behandlingsmöjligheter av fullgott slag. Enligt utredningens me­ning måste ifrågavarande behov tillgodoses genom anordningar vid statliga vårdanstalter. Venngarnsanstaltens delvis genomförda omdaning är ett steg i rätt riktning men är uppenbarligen otillräcklig. En viss utökning av de icke statliga vårdanstalternas kapacitet i medicinskt hänseende torde visserligen vara möjlig och önskvärd, men att dylika åtgärder skulle i nämn­värd grad tillföra anstaltssystemet resurser av det slag, varom här är fråga, måste av praktiska och ekonomiska skäl anses uteslutet.

Beträffande tillgången på vårdplatser vid anstalter för män lämnar utredningen bl. a. följande uppgifter. De tre statsanstalterna Svartsjö, Venngarn och Salberga har f. n., bortsett från viss överbeläggning, resp. 100, 120 och 36 platser. Det sammanlagda antalet platser vid statliga anstalter för män har under de senaste 20 åren varierat mellan 236 och 280. Antalet platser vid erkända vårdanstalter för män har under 20-årsperioden stigit från 315 till omkring 800 i början av år 1955.

Av anstalterna å Svartsjö och Venngarn redovisade tal för medelbeläg­ningen under åren 1952—1954 måste, anför utredningen, betecknas som mycket höga och innebär i själva verket att en betydande överbeläggning har förekommit. Utredningen fortsätter:

Under det senaste året har såväl de statliga som de erkända vårdanstal­ternas platsresurser måst utnyttjas till det yttersta. Ehuru de extraordinära förhållanden, som varit rådande under denna tid, icke ännu kan läggas till grund för bedömning av platsbehovet på längre sikt, har de erfarenheter som vunnits under denna krisperiod ytterligare framhävt de statliga anstalternas betydelse för hela vårdorganisationen. Statsanstalterna har icke haft möjlighet att samtidigt dels tillgodose de platsanspråk, som represen­teras av trängande nyintagningsfall och försökspermittenter som borde hämtas åter, och dels fylla uppgiften att mottaga överflyttningar. Följden därav har blivit att försökspermittenter, som återfallit och ideligen omhän­dertagits för fylleri eller eljest visat sig samhällsbesvärliga, måst lämnas åt sitt öde, och att anstalterna å Svartsjö och Venngarn ej kunnat i behövlig omfattning mottaga personer, som på grund av t. ex. avvikande, olovlig spritförtäring eller annan missanpassning rätteligen bort överflyttas dit.

Att de starkt begränsade flyttningmöjligheterna måste medföra betydande olägenheter för flertalet anstalter ligger i öppen dag. Men bristen på anstaltsplatser har medfört svårigheter även för den öppna nykterhetsvården, i det att sådana missbrukare, för vilka anstaltsvård varit den enda effektiva hjälpen, ej kunnat beredas dylik vård inom rimlig tid. Dylika missbrukare har i betydande utsträckning tagit nykterhetsnämndernas tid och krafter i anspråk, samtidigt som de försvårat nämndernas arbete genom sitt ogynnsamma inflytande på andra, mindre avancerade klienter hos nämnderna. Att från vårdanstalt försökspermitterade personer kunnat missköta sig flagrant och ihållande utan att bli återförda har också undergrävt respekten för de nykterhetsvårdande myndigheterna.

Utredningen erinrar om en av dr Curt Åmark år 1947 på uppdrag av 1946 års alkoholistvårdsutredning utförd socialpsykologisk undersökning av klientel på vissa alkoholistanstalter. Undersökningen visade, att omkring en tredjedel av klientelet icke var i behov av annan vård än det rena omhändertagandet, en tredjedel kunde vårdas på anstalter med resurser för medicinsk behandling och psykoterapi medan den återstående tredjedelen behövde vård på psykiatrisk klinik eller alkoholistsjukhus. Utredningen framhåller, att den finner det mindre sannolikt, att ett så stort antal vårdtagare, som tidigare av 1946 års alkoholistvårdsutredning beräknats, skulle finnas kvalificerade för överförande till psykopatvård och därigenom bli varaktigt avkopplade från nykterhetsvårdens anstalter. I detta sammanhang erinrar utredningen om att den avlastning av vårdanstalterna, som tillkomsten av psykopatsjukhus kan komma att medföra, motväges därav att Salberga-anstalten, vilken mottager ett utpräglat psykopatklientel, torde få avvecklas så snart ske kan.

I avsikt att erhålla underlag för en aktuell bedömning i fråga om förekomsten vid vårdanstalterna av sådana intagna, som ej utan olägenhet kan vårdas å den anstalt där de är inskrivna utan borde vårdas antingen å anstalt av Vennngarnstyp eller på anstalt med sluten avdelning och medicinska behandlingsresurser, har utredningen utsänt en rundfråga till erkända vårdanstalter för män jämte Vennngarnsanstalten avseende ställningen den 1 juli 1956. De inkomna svaren visar att av vid ifrågavarande anstalter inskrivna ca 2 000 personer 257 bedömdes böra hänföras till anstalt med större resurser, nämligen 118 till anstalt av Vennngarnstyp och 139 till anstalt med sluten avdelning. I fråga om de vårdfall, 45 stycken, som ansetts böra övergå från Vennngarn till anstalt med sluten avdelning, är avvikande från anstalten den dominerande motiveringen. Beträffande de från erkända anstalter uppgivna 212 fallen åberopas framträdande psykiska defekter i omkring hälften av fallen. I omkring 25 fall har kroppslig sjukdom anförts såsom komplicerande faktor, medan i återstående ca 80 fall förekommer skiftande beteckningar såsom missanpassning, nervositet, ömtålighet, kverulans och agitation, svår kriminalitet m. m.

Utredningen framhåller, att den nämnda undersökningen icke kan läggas till grund för någon säker bestämning av det antal platser av ena eller andra typen som skulle erfordras, men att den synes bestyrka uppfattningen, att det inom anstaltsklientelet fortlöpande finnes en mycket betydande grupp av defekta och svårt missanpassade personer och att behovet av bättre vårdresurser för dessa är så omfattande, att det ej kan tillgodoses genom smärre förbättringar av de befintliga anstalterna.

Då det gällt att bedöma behovet av en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare har utredningen icke kunnat bortse från den sedan hösten 1955 ökande bristen på vårdplatser men har å andra sidan icke velat låta denna företeelse, vars varaktighet icke nu kan bedömas, dominera bilden. Det synes nämligen utredningen obestriddigt, att även under mera ordinära förhållanden betydande olägenheter har vållats därav, att den statliga anstaltssektorn icke haft tillräcklig storlek för att kunna mottaga det klientel som bort hänvisas dit.

Det är enligt utredningens uppfattning viktigt, att en permanent utbyggnad av anstaltssystemet icke ensidigt inriktas på att säkerställa en kvantitativ förstärkning av den ena eller andra sektorn utan att den framför allt får den kvalitativa utformning, som kan beräknas bli till största nytta. Från denna synpunkt har utredningen funnit sig böra lägga stor vikt vid behovet av bättre resurser i fråga om medicinsk undersökning och behandling inom anstaltssystemet med tanke på såväl de direkta behandlingsresultat, vilka därigenom kan uppnås, som de fördelar för hela vårdorganisationen, vilka står att vinna genom ökade möjligheter till undersökning och differentiering av klientelet. En verkligt betydelsefull förbättring i dessa hänseenden kan enligt utredningens mening bäst uppnås genom inrättandet av en ny vårdanstalt, vilken från början utformas för sitt särskilda ändamål.

Anstaltens lokalisering, storlek m. m.

Enligt utredningens mening är det icke ändamålsenligt att samtliga statsanstalter för män liksom flera av de övriga anstalterna är lokaliserade till mälardalen. Av de personer, som under år 1954 intogs på allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare, kom, anför utredningen, drygt en fjärdedel från de västsvenska landskapen Västergötland, Halland, Bohuslän och Värmland samt något mindre än en fjärdedel från Skåne, Blekinge och Småland. Betydande fördelar skulle enligt utredningens mening vinnas genom anstaltens förläggning till närheten av väst- och sydsvenska befolkningssentra. Från denna synpunkt har anstaltens förläggning till Gudhems kungsgård ansetts ändamålsenlig. I kommunikationshänseende är närheten till Falköping fördelaktig. Avståndet till staden, omkring 7 km, begränsar vårdtagarnas möjligheter att företaga okontrollerade utflykter till staden

men utgör ej hinder för anstalten och dess befattningshavare att utnyttja de möjligheter i olika hänseenden som staden erbjuder. Den omständighet som utredningen har tillmätt avgörande betydelse är emellertid, att ett nytt statligt mentalsjukhus inom kort börjar uppföras på ett avstånd av endast ca 4 km från Gudhem, varigenom de lokala förutsättningarna för samarbete med detta sjukhus skulle bli synnerligen goda. — Utredningen har sålunda ansett sig böra förorda, att anstalten förlägges till Gudhem.

Utredningen anser, att en anstalt av ifrågavarande slag bör omfatta högst 150 vårdplatser. Till dess verksamheten vid den föreslagna anstalten hunnit stabilisera sig bör platsantalet lämpligen begränsas till 100, varvid dock utformningen av gemensamhetsutrymmen och planering i övrigt bör göras på sådant sätt, att utbyggnad till 150 platser kan ske. Med hänsyn till erfarenheter från Venngarn synes det utredningen angeläget, att Gudhemsanstalten redan från början utrustas med slutna vårdutrymmen så att vårdtagare icke i någon större omfattning behöver flyttas till särskild slutna anstalt. Av de 100 platserna bör hälften anordnas å avdelningar för sådana patienter, vilkas behandling kräver fortlöpande ledning och tillsyn av läkare, nämligen 25 å intagnings- och behandlingsavdelningar — av utredningen sammanfattade under benämningen klinik — och 25 å slutna avdelning. Återstående 50 platser fördelas på öppna avdelningar för konvalescens och rehabilitering.

Synpunkter på behandlingen

I fråga om vårdens innehåll anser utredningen, att det medicinska inslaget bör starkt framhävas. Behandlingsavdelningen har därför planerats på ett sätt som möjliggör sjukhusmässig vård. Utrustningen bör möjliggöra de former av undersökning och behandling som vanligen tillämpas vid sjukhusvård av alkoholskadade. För mera speciella undersökningar torde främst det nya mentalsjukhuset få anlitas. Emellertid måste den medicinska verksamheten omfatta även psykoterapi i olika former. Kvalificerad psykoterapi under medverkan av läkare, psykologer och socialarbetare har icke prövats inom anstaltsvården av alkoholmissbrukare i vårt land, vilket utredningen betecknar som en brist. Vid sidan av den medicinska behandlingen måste enligt utredningen den verksamhet, som kan sammanfattas i termen socialterapi, tillmätas stor vikt. Det gäller här dels att klarlägga sådana sociala faktorer som är av vikt för patientens behandling, dels att sörja för de kuratorsgörömmål av skiftande slag, som aktualiseras av intagningen och av de förhållanden, som lett till densamma, samt dels att vidtaga åtgärder för patientens eftervård och sociala återanpassning. Utredningen anser det oundgängligen nödvändigt, att ifrågavarande verksamhet ges större utrymme än personalresurserna f. n. tillåter vid de befintliga anstalterna.

Beträffande arbetsdriften vid anstalten understryker utredningen starkt vikten av att den allmänt accepterade principen om arbetet som ett betydelsefullt inslag i själva vården blir vägledande. Det på vissa andra vårdområden dominerande önskemålet att anstaltsvistelsen skall möjliggöra utbildning i visst yrke får här tillmätas underordnad betydelse. Dels utgöres klientelet till övervägande del av personer i sådan ålder, att intresse för yrkesutbildning endast undantagsvis kan påräknas, dels synes det ej realistiskt att räkna med en sådan förlängning av vårdtiderna som skulle erfordras för dylik utbildning. Däremot bör de intagnas behov av allmän arbets träning och vänjning vid ordinärt arbetstempo tillgodoses.

Vidare anför utredningen i fråga om de intagnas sysselsättning i arbete bl. a. följande.

Jordbruksdriften, som utgör det huvudsakliga arbetsobjektet vid flertalet vårdanstalter, har säkerligen tidigare varit en värdefull tillgång, men synes numera mindre ägnad att väcka intresse hos ett klientel, som till övervägande del kommer från städer och andra tätorter och saknar anknytning till jordbruk. Jordbrukets fortgående rationalisering har även medfört, att helt okvalificerad arbetskraft ej kan anlitas i samma omfattning som förr, varigenom det för en jordbruksanstalts vidkommande lätt uppstår en ofördelaktig proportion mellan å ena sidan antalet för driften anställda tjänstemän och arbetare och å andra sidan det antal vårdtagare, som kan beredas sysselsättning vid jordbruket. Utredningen vill därför förorda, att jordbruket vid Gudhem åtminstone t. v. icke drives i anstaltens regi utan utarrenderas. Härvid förutsattes sådan överenskommelse med arrendatorn, att därtill lämpade vårdtagare kan erhålla jordbruksarbete, om så befinnes önskvärt från sysselsättningssynpunkt.

Tillgång till skogsarbete har visat sig vara till fördel från sysselsättningssynpunkt, varför till kungsgården hörande skog liksom vissa närbelägna skogar kan erbjuda för anstalten lämpliga arbetstillfällen.

För att bereda tillgång till utomhusarbete för patienter, som ej lämpas sig för egentligt jordbruks- eller skogsarbete, synes trädgårdsdrift i viss omfattning vara behövlig.

Om jordbruksarbete sålunda blir av ringa betydelse för vårdtagarnas sysselsättning, är det av så mycket större vikt att lämplig verkstadsdrift anordnas vid anstalten. Det här ifrågakvarande klientelet har ett jämförelsevis ringa inslag av yrkeskunniga hantverkare utan domineras av grov- och diversearbetare, byggnadsarbetare och industriarbetare. Hantverksmässigt bedrivit skrädderi, skomakeri, snickeri etc. har därför fått allt mindre betydelse för de intagnas sysselsättning vid vårdanstalterna. Det synes därför lämpligt att verkstadsdriften gives industriell prägel med sådant inslag av enkla, tempobetonade arbetsmoment, att även helt ovan arbetskraft efter jämförelsevis kort tid kan uppnå erforderlig färdighet. Emellertid måste även behovet av viss differentiering av sysselsättningen med hänsyn till individuell fallenhet beaktas. Utredningen finner lämpligt, att verkstadsdriften vid anstalten omfattar två olika arbetsgrenar, förslagsvis mekanisk verkstad och träindustri. Utredningen har dock icke ännu varit i tillfälle att företaga den ingående undersökning av alla de faktorer avseende lokal- och

maskinbehov, avsättningsmöjligheter m. m., som måste ligga till grund för ett slutligt och detaljerat förslag.

För sysselsättning av de vårdtagare, som ej kan placeras inom någon gren av anstaltens egentliga arbetsdrift, måste resurser skapas för sysselsättningsterapi i speciell bemärkelse. Ledningen av denna verksamhet bör omhändervhas av en arbetsterapeut.

Vid uppläggning av arbetsdriften enligt de av utredningen föreslagna riktlinjerna kan man räkna med ungefär följande fördelning av de intagna på olika sysselsättningsgrenar:

Arbetsoförmögna	15
Sysselsättningsterapi	20
Mekanisk industri	20
Träindustri	20
Trädgård, skog o. dyl.	10
Ekonomiarbeten	15
	100

Den sistnämnda sysselsättningsgruppen — ekonomiarbeten — skulle företrädesvis omfatta underhållsarbeten å byggnader, yttre renhållning, transporter o. dyl. men endast i mindre utsträckning inre handräckningssyromål. Sålunda skulle vårdtagare icke användas för kökshandräckning. Under anstaltens första skede torde de intagna i jämförelsevis stor omfattning kunna beredas sysselsättning med byggnads- och anläggningsarbeten, varför den slutliga utbyggnaden av verkstadsdriften möjligen kan ske efter det anstalten börjat sin verksamhet.

Utredningen anser, att sysselsättningsterapin inte får ensidigt inriktas på arbetsdrift av olika slag utan att det är av minst lika stor betydelse att man tillgodoser de intagnas behov av verksamhet och förströelse under fritiden. I denna fråga anför utredningen i huvudsak följande.

Erfarenheten visar att sysslolöshet på en anstalt skapar god jordmån för kverulans och ovederhäftig agitation, stimulerar rymningstendenser och osund gängbildning samt bidrager till att fixera de intagnas tankar vid de negativa sidorna av det ingripande, för vilket de har blivit föremål. Det är också ovedersägligt att rymningar och andra oordningar på anstalterna oftast förekommer under fritiden.

Vid planeringen för den nya anstalten har utredningen betraktat fritids-sysselsättningen som ett vårdmoment av väsentlig betydelse. I konsekvens därmed har fritidsutrymmen av olika slag avdelats i jämförelsevis stor omfattning på de olika avdelningarna. Den organiserade fritidsverksamheten skulle huvudsakligen koncentreras till en särskild byggnad. För utomhusidrott har planerats en träningsplan och en reglementslenlig fotbollsplan. Då naturliga badmöjligheter saknas i anstaltens närhet, bör solbad anordnas i förening med utomhusduschar.

Man kan räkna med att ledning av studiecirkclar o. dyl. skall i rätt stor utsträckning kunna anförtros åt frivilliga krafter, som torde kunna värvas genom bildningsorganisationer och liknande ideella sammanslutningar i anstaltens närhet. För dylika insatser torde arvoden få beräknas. Aktiva in-

satser av intresserade vårdtagare torde i viss utsträckning kunna påräknas, varjämte frivillig medverkan från personalens sida bör uppmuntras. Den planering och samordning av fritidsverksamheten som är en nödvändig förutsättning för ett gott resultat, måste emellertid anförtros åt en särskild befattningshavare, vars arbetsuppgifter avväges på sådant sätt, att han kan ägna erforderlig tid åt ifrågavarande göromål.

I fritidsverksamheten torde få räknas med vissa inslag av religiös karaktär. Vid befintliga vårdanstalter har sammankomster, som ordnats av olika religiösa grupper och sammanslutningar, ofta tilldragit sig stort intresse från de intagnas sida. För sådant ändamål erforderlig samlingslokal inrymmes i fritidsbyggnaden.

För att bästa möjliga effekt skall utvinnas av den mångsidiga vård- och rehabiliteringsverksamhet, som bör vara utmärkande för vårdanstalter för alkoholmissbrukare, finner utredningen det vara av vikt att samverkan och samråd sker mellan företrädare för olika grenar av vårdarbetet vid anstalten. Därvid bör bl. a. eftersträvas, att snarast möjligt efter en patients ankomst huvudsakliga riktlinjer uppdrages för hans behandling med avseende på medicinsk terapi, sociala hjälpåtgärder, sysselsättning etc. Då det gäller den närmare utformningen torde, framhåller utredningen, bl. a. erfarenheterna av det inom fångvården tillämpade systemet med behandlingskollegier kunna tjäna till ledning.

Utredningen anser, att ytterligare utökning av behandlingsmöjligheterna bör eftersträvas och anför härom bl. a. följande.

Det kan övervägas att låta därtill lämpade vårdtagare övergångsvis antaga arbete i anstaltens närhet och att för sådana vårdtagare anordna någon speciell inkvartering av typen inackorderingshem utanför själva anstalten. Vidare torde familjevård i direkt anknytning till anstalten komma i fråga. Möjligen kan vid Gudhemsanstalten samarbete komma till stånd med den öppna vården vid mentalsjukhuset. Ytterligare differentiering kan tänkas efter mönster av den samverkan som inom mentalsjukvården förekommer mellan å ena sidan de egentliga sjukhusen och å andra sidan hem för lätt-skötta sjuka. Sedan vissa, huvudsakligen ekonomiska hinder avlägsnats, borde det vara möjligt att på liknande sätt från anstalten permittera vårdtagare till lämpligt belägna enskilda vårdhem.

En utbyggnad av verksamheten enligt nu skisserade riktlinjer, varigenom anstalten mindre skulle framstå som ett instrument för frihetsberövande än som centrum i en mångsidig rehabiliteringsverksamhet, vore enligt utredningens mening synnerligen önskvärd men behöver icke ingripa i planeringen för anstalten på nuvarande stadium.

Anstaltens infogning i vårdorganisationen

Utredningen räknar med att den statliga anstaltsorganisationen för manliga alkoholmissbrukare efter tillkomsten av Gudhemsanstalten och nedläggandet av vårdanstalten för alkoholmissbrukare vid Salberga sjukhus skulle, om man bortser från befintliga eller planerade provisoriska anord-

ningar, få följande omfattning och sammansättning. Vid Venngarnsanstalten, som nu har 120 permanenta vårdplatser, bör enligt utredningens mening inrättas en sluten avdelning med 30 platser. Förslag härom framlägges dock icke nu. I fråga om Svartsjöanstalten förutsätter utredningen, att densamma efter den omdaning, varom principbeslut har fattats, kommer att omfatta nära 150 platser. Sammanlagt skulle man vid Gudhem, Svartsjö och Venngarn förfoga över ca 400 vårdplatser, varav 135 å sjukavdelningar av olika typer, 95 å slutna avdelningar och 170 å öppna och halvöppna avdelningar.

I fråga om differentieringen av klientelet mellan de tre anstalterna finner utredningen övervägande skäl tala för att Svartsjöanstalten bibehåller sin nuvarande huvudsakliga funktion att vara asylanstalt för det svårt belastade eller på anstalt svårbehandlade återfallsklientelet. Venngarn och Gudhem skulle få ett inbördes tämligen likartat klientel, motsvarande de patientkategorier som nu intages å Venngarnsanstalten.

Vissa förvaltningsfrågor

Gudhems kungsgård omfattar 62 har odlad jord, 233,5 har betesmark och 105 har skogsmark. Enligt utlåtande av jordbruksexperter från hushållningssällskapet i länet kan egendomen lämpligast drivas som betesgård med huvudvikt på uppfödning av gödboskap. Utredningen anser, att några större kostnader för jordbruksbyggnader icke behöver beräknas samt att bostäder för arrendator och jordbrukspersonal kan disponeras i huvudbyggnaden med tillhörande flyglar och i ett befintligt tvåfamiljshus.

I konsekvens med sin förut redovisade uppfattning, att jordbruket vid kungsgården icke bör drivas av anstalten, föreslår utredningen, att anstaltens styrelse icke betungas med ansvar för förvaltningen av egendomen. Å andra sidan finner utredningen det vara av vitalt intresse för anstalten att egendomen stannar under allmän förvaltning, så att okontrollerade förändringar i fråga om bebyggelse och disposition i övrigt av egendomens nuvarande område icke behöver befaras. Vidare anses det nödvändigt att upplåtelse av egendomen kan förenas med förbehåll med avseende på de särskilda krav, som anstaltens behov av skyddat grannskap motiverar. Efter överläggningar med försvarets fortifikationsförvaltning, vilken f. n. förvaltar Gudhems kungsgård, har utredningen funnit, att dessa önskemål bäst skulle tillgodoses genom att egendomen, i den mån mark och byggnader icke skall disponeras för anstaltens räkning, ställes under förvaltning av domänstyrelsen, på vilken det får ankomma att föranstalta om utarrendering av jordbruket.

I fråga om förvaltningen och ledningen av själva anstalten synes Gudhemsanstalten böra följa samma mönster som statsanstalterna å Svartsjö och

Venngarn, vilket vid nu gällande ordning skulle innebära, att anstaltens styrelse bleve direkt underställd Kungl. Maj:t. Utredningen ifrågasätter visserligen om icke praktiska skäl skulle tala för en ändring i fråga om den centrala förvaltningen av de statliga vårdanstalterna för alkoholmissbrukare, men har icke ansett sig kunna ingå närmare på denna fråga i föreliggande sammanhang.

Utredningen framhåller, att övergångsskedet mellan depåns nedläggande den 30 juni 1957 och den tidpunkt då anstalten kan träda i verksamhet för tjänar särskilt beaktande samt att det gäller icke endast att uppföra och utrusta byggnaderna utan även att under övergångstiden sörja för den personal, som beräknas övergå från depån till anställning vid anstalten. Härom anföres bl. a. följande.

Redan vid begynnelsen av utredningens undersökningar angående Gudhem förutsattes det, att remontdepåns personal borde beredas möjlighet till anställning vid anstalten, i den mån detta vore förenligt med anstaltens intresse. Fortlöpande samråd i denna fråga har därefter ägt rum mellan utredningen och försvarets personalnämnd. Antalet befattningshavare vid remontdepån som förklarar sig företrädesvis önska övergå till anställning vid anstalten uppgår till omkring trettio, och flertalet av dessa synes lämpa sig härför. En särskild fråga är emellertid hur denna personalgrupp skall kunna beredas sysselsättning redan från den 1 juli 1957. I fråga om ett mindre antal räknar utredningen med att provtjänstgöring i utbildnings-syfte skall kunna ordnas, främst vid anstalterna å Venngarn och Svartsjö. Vidare torde en del arbetskraft få beräknas för skötseln av jordbruket, vilket icke torde hinna bli utarrenderat förrän våren 1958. Såsom huvudsaklig övergångssysselsättning för den övertagna personalen räknar emellertid utredningen med vissa anläggningsarbeten för anstalten såsom lednings- och vägarbeten, planering o. dyl. Det sålunda planerade utnyttjandet av arbetskraften torde påkalla åtskilliga åtgärder av övergångsnatur. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta härom. Som exempel på vissa övergångsanordningar må här nämnas bibehållande av extra ordinarie tjänster m. m. I största möjliga utsträckning bör den personal som skall överföras få behålla sina nuvarande förmåner.

Utredningen föreslår, att ett särskilt tillfälligt förvaltningsorgan inrättas med uppgift att dels i samverkan med byggnadsstyrelsen sörja för anordnandet av anstalten, dels tills vidare vara anställande myndighet för den från remontdepån övertagna personalen och dels, i den mån det kan påkallas, övergångsvis taga befattning med förvaltningen av egendomen.

Byggnadsbehov

Utredningen anför, att ingen av de befintliga byggnaderna lämpar sig för förläggningssändamål, varför anstaltens vårdavdelningar måste inrymmas i nybyggnader. Därjämte bör uppföras byggnader för matsal och värme-

central, för fritidslokaler samt för administration. Då berggrunden överallt ligger på ringa djup, har bebyggelsen i huvudsak planerats som källarlösa enplanshus. Byggnaderna föreslås uppförda av lättbetongplank eller jämförligt material. I fråga om de olika byggnadernas utformning m. m. anför utredningen i huvudsak följande.

Klinikbyggnaden föreslås delvis utförd med souterrängvåning. I denna våning förlägges anstaltens huvudförråd av persedlar ävensom förråd för de intagnas egna kläder och övriga tillhörigheter samt en verkstad för lagning och översyn av persedlar. För mottagning av ankommande patienter anordnas en väntplats, inskrivningsexpedition, omklädningshytt och badrum.

I byggnadens bottenplan upptages den ena huvudflygeln av polikliniklokaler, expeditioner o. dyl. Här finnes sålunda två läkarrum, undersökningsrum samt arbetsrum för läkarens sekreterare ävensom för kurator, psykolog och auskultanter. För behandlingsändamål avses ett särskilt utrymme för fysikalisk terapi och ett ordinärt behandlingsrum. Vidare inrättas rum för rutin- och speciallaboratorier, psykologlaboratorium, tandbehandling och besökande till patienter.

Intagningsavdelningen är inrymd i en mindre flygel och omfattar nio vårdplatser, fördelade på fem enkelrum och två tvåmansrum.

Under det att intagningsavdelningen är avsedd att huvudsakligen fungera som sluss för ankommande vårdtagare, utformas den behandlingsavdelning om sammanlagt sexton platser, som inrymmer i byggnadens andra huvudflygel, för sådana patienter, som mer än rent tillfälligtvis behöver bli föremål för medicinsk behandling. För detta ändamål har det befunnits lämpligt att fördela platserna på två rum med fyra platser vardera, två tvåmansrum och fyra enkelrum. Vidare inrymmer här matsal och serviskök, ett särskilt dagrum, ett rum för arbetsterapi samt vissa för behandlingsavdelningen och intagningsavdelningen gemensamma utrymmen, nämligen sköterskerum, jourrum, bad och förråd.

Den slutna avdelningen utgöres av två byggnadskroppar, vilka sammanbindes av ett entréutrymme med väntrum och jourrum. Den ena byggnadskroppen omsluter en fyrkantig gård samt innehåller patientrum och övriga utrymmen, nämligen läkar- och behandlingsrum, arbetsrum för avdelningsföreståndare (assistent), två besöksrum, förråd, utrymme för sysselsättningsterapi, dagrum med matplats och serviskök samt toalett- och badrum. Patientrummen är till antalet elva, samtliga enmansrum. Av dessa inrättas tre för mera kvalificerad isolering. — Den andra byggnadskroppen omsluter på tre sidor en gård, som på den fjärde sidan begränsas av en mur. Antalet vårdplatser i denna del av byggnaden är fjorton, tio på enkelrum och fyra på tvåmansrum. Förläggningstrymmena fördelas på två avdelningar, vardera försedd med kombinerat dagrum och matrum samt toalettutrymmen. Dessutom finnes ett gemensamt serviskök. I byggnadens flyglar inrymmer arbetslokaler med rum för arbetsterapeuten samt fritidslokal jämte ett hobbyrum.

Vid planeringen av den slutna avdelningen har det ansetts särskilt viktigt att finna en lösning, som gör det möjligt att utan olägenhet variera användningen av utrymmena allt efter klienteletts beskaffenhet. Den föreslagna lösningen gör det möjligt att om så behövs bereda samtliga vård-

tagare på avdelningen behövlig sysselsättning och motion inom byggnaden samt att utan låsning av de särskilda rummen uppdelas klientelet i smågrupper. Å andra sidan kan den slutna avdelningen antingen helt eller delvis hållas öppen eller halvöppen.

För sådana vårdtagare, som icke är föremål för särskild medicinsk behandling och ej behöver speciell övervakning, inrymmer 50 vårdplatser i fem öppna paviljonger. Erfarenheten visar att det från trevnads- och vårdsynpunkt är fördelaktigt att uppdelas anstaltsklientelet i små förläggingsgrupper, hellre under än över tio personer. Varje paviljong omfattar tio enkelrum. Fritidsutrymmena utgöres av ett dagrum och ett hobbyrum samt ett pentry.

I administrationsbyggnaden föreslås rum för anstaltschefen, assistent och kanslibitråde, arkivutrymmen, två samtalsrum, avsedda att bereda möjlighet till ostört samtal med vårdtagare, samt utrymme för den kamerala administrationen. Till administrationsbyggnaden anslutes inhägnaden kring anstaltsområdet, som här får huvudentré.

Matsalsbyggnaden med kök och panncentral uppföres i två plan. I källarvåningen inrymmer, förutom panncentralen, för maskinavdelningen avsedd verkstad, badavdelning samt vissa ekonomiutrymmen för köket. I bottenplanet inrymmer kökshall med tillhörande förråds-, berednings- och disklokaler, stora matsalen, en särskild dietmatsal samt personalmatsal. — Från köket distribueras mat till klinikbyggnaden och slutna avdelningen. I matsalsbyggnaden utspisas samtliga vårdtagare från de öppna avdelningarna, ev. även vissa patienter från kliniken och slutna avdelningen. — Kök och matsalar dimensioneras med tanke på en ev. utbyggnad av anstalten till 150 platser.

Fritidsbyggnaden utgöres av tre enheter, av vilka den till ytan största upptages av samlingsalen. Denna bör lämpa sig för filmvisning, sceniska och musikaliska framträdanden o. dyl. men ges en robust inredning, så att den även kan brukas som motionshall. Fritidsbyggnadens mittparti upptages av ett större sällskapsrum, utformat på sådant sätt att här kan ordnas en enkel marketenterisering. Den tredje delen av fritidsbyggnaden inrymmer bibliotek, läsrum och rum för fritidsledare. Under denna del av byggnaden inredes en källarvåning med tre rum för organiserad hobby- och studieverksamhet, musikövningar o. dyl.

Utredningen har icke framlagt ett så utformat förslag angående verkstadsdriften, att lokalbehovet för detta ändamål kan preciseras men framhåller, att av befintliga byggnader ridhuset kan efter ombyggnad användas som verkstadslokal. Om verkstadsdriften inriktas på två produktionsgrenar (mekanisk verkstad och träindustri) torde, uttalar utredningen, det ombyggda ridhuset behöva reserveras för den ena av produktionsgrenarna, medan utrymme för den andra får beredas i nybyggnad. Emellertid anser utredningen den möjligheten kunna övervägas, att man under anstaltens första skede, då riklig tillgång på arbete med iordningställande av anstaltsområdet o. dyl. kan förväntas, nöjer sig med att ge verkstadsdriften mindre omfattning, så att nybyggnad för ändamålet kan anstå.

Av befintliga familjebostäder kan enligt utredningens mening till perso-

nal vid anstalten upplåtas fjorton i tvåfamiljshus inrymda lägenheter om två rum och kök samt den s. k. underofficersbostaden. Det sålunda disponibla bostadsbeståndet är otillräckligt. Då utredningen velat undvika nybyggnad av tjänstebostäder har underhandlingar upptagits med Gudhems kommun, som därvid förklarar sig villig att medverka till uppförande av bostadshus för ändamålet i anslutning till ett befintligt bebyggelsecentrum på ett avstånd av ungefär en km från anstalten. Utredningen föreslår därför icke uppförande av några nya tjänstebostäder men räknar med att utrymna i ett par av de gamla bostadshusen behöver omdisponeras, så att några av tvårumslägenheterna utökas med ett tredje rum, samt att bostadsbeståndet skall moderniseras, främst genom att badrum och wc anordnas.

En detaljerad plan över det aktuella bostadsbehovet har icke kunnat uppgöras. Enligt en av utredningen gjord preliminär uppskattning skulle i hyreshus behöva inrättas ett 20-tal familjebostäder, fyra dubletter och ett tiotal enkelrum eller rum med kokvrå. För anstaltens chef räknas med en större lägenhet, förslagsvis om fem rum och kök.

I fråga om *vatten och avlopp* anför utredningen, att en borrhälsbrunn ger vatten i tillräcklig mängd samt med tillfredsställande renhet och fysikalisk beskaffenhet. Vattenledningssystemet anses böra utökas med en större reservoar. Det nuvarande avloppet saknar andra reningsanordningar än enkla slamavskiljare och mynnar i en bäck. Emellertid pågår projektering av ett kommunalt reningsverk så beläget, att anstaltens avlopp kan anslutas till detsamma.

Utredningen redovisar följande inom byggnadsstyrelsen utförda preliminära beräkning av *byggnadskostnaderna*:

Klinikbyggnad	1 020 000	
Om skyddsrum anordnas tillkommer	60 000	1 080 000
Sluten avdelning		710 000
Öppna paviljonger, 5 st.		520 000
Administrationsbyggnad		225 000
Matsalsbyggnad med kök och värmecentral		990 000
Fritidsbyggnad		525 000
Ledningar, planeringsarbeten m. m. (vägar, stängsel, planteringar, idrottsplats, vattenverk, vatten- och avloppsledningar, värmekulvertar, transformatorer, kablar och reservaggregat för elektrisk ström, telefonväxel m. m.)		1 150 000
		<hr/>
	Summa kronor	5 200 000

Utredningen avser att framdeles återkomma till frågan om verkstadsbyggnader.

Kostnaderna för upprustning av det befintliga bostadsbeståndet har ej kunnat beräknas närmare men uppskattas till ungefärligen 300 000 kronor.

Förslag till *inventarier och annan utrustning* har icke utarbetats, men på utredningens begäran har Landstingens inköpscentral gjort en approximativ kostnadsberäkning. Vid nuvarande prisläge skulle kostnaden uppgå till i runt tal 400 000 kronor. I detta belopp ingår icke kostnader för utrustning av verkstäder.

Personalbehov

I detta avsnitt har utredningen till en början behandlat frågan om chefskapet för anstalten och därvid redovisat två alternativa lösningar, betecknade I resp. II. I alternativ I föreslås, att anstaltschefen skall vara överläkare och i alternativ II förutsättes, att liksom vid Svartsjö och Venngarn chefskapet skall åvila en befattningshavare utan medicinsk utbildning, benämnd direktör. Beträffande alternativ I anför utredningen bl. a. följande.

Om befattningen såsom anstaltschef förenas med en överläkaretjänst (i lönegrad 37) synes det angeläget att läkaren icke betungas med administrativa uppgifter i sådan grad, att hans insatser i vårdarbetet blir lidande. Förutom en intendent i lönegrad 25 såsom chef för den kamerala förvaltningen erfordras därför en väl kvalificerad kraft med administrativ och social utbildning såsom chef för anstaltens kansli och ledare för den socialterapeutiska verksamheten. På denne tjänsteman skulle ankomma bl. a. att övervaka registrering och uppgiftslämning till olika myndigheter, ombesörja den formella handläggningen av utskrivnings- och permissionsärenden, föredraga frågor om återförande från permission, inhämta yttranden, upprätta förslag till yttranden, föra protokoll m. m., varjämte han under anstaltschefen skulle samordna och ha uppsikt över sociala hjälpåtgärder. Tjänsten upptages såsom socialmedicinsk assistent i lönegrad 27 i överensstämmelse med vad som föreslagits för alkoholkliniken vid Karolinska sjukhuset.

Överläkaren, för vilken bör gälla samma kompetenskrav som för överläkare vid statligt mentalsjukhus, skall ansvara för vården och behandlingen av de intagna, bedöma vårdbehovets karaktär i det enskilda vårdfallet och sålunda ange patientens placering på avdelning inom anstalten eller föranstalta om hans överförande till annan anstalt eller vårdform. Anstaltens klinik kan till betydande del väntas fungera som diagnostiserings- och sorteringscentral, varför omsättningen på kliniken torde bli betydande, uppskattningsvis omkring 400 fall årligen. Med hänsyn bl. a. härtill synes en fullgod behandling enligt det framlagda programmet förutsätta att jämte överläkaren anställas en biträdande läkare, förslagsvis i lönegrad 29. På sistnämnde läkare kan lämpligen ankomma att svara för kroppsjukvården vid anstalten jämte tillsynen över den mera rutinmässiga delen av det medicinska vårdarbetet i övrigt.

I fråga om alternativ II anföres bl. a. följande.

Därest chefsposten vid anstalten besättes med en direktör i lönegrad 31 synes en läkare i lönegrad 31 böra placeras såsom ansvarig för behandlingen å kliniken och slutna avdelningen. Då det icke torde vara möjligt att till en läkartjänst i lönegrad 31 förvärva någon med överläkarkompetens i psykiatri, erfordras därjämte en arvodesanställd psykiater med sådan kompetens. Med hänsyn till anstaltens uppgifter i fråga om diagnostisering och differentiering bör psykiatern i regel besöka anstalten tre gånger i veckan; arvode beräknas utgå med 120 kronor för varje besök med en arbetstid av tre timmar. Då en direktör såsom anstaltschef förutsättes kunna helt svara för den administrativa ledningen, synes vid detta alternativ intendenten böra ersättas med en kamrerare i lönegrad 23. Befattningen såsom socialmedicinsk assistent kan utgå, eftersom för denne avsedda göromål skulle väsentligen ankomma på direktören.

Vid övervägande av de båda alternativen har inom utredningen framkommit delade meningar. Majoriteten förordar en lösning enligt alternativ I, varom anföres bl. a. följande.

Utredningen har fäst största vikt vid att anstalten genom sin utrustning i medicinskt avseende kommer att radikalt skilja sig från alkoholistanstalter av hittills vanlig typ och att verksamheten till väsentlig del blir av medicinsk-psykologisk natur. Det synes därför självklart att anstalten bör ha en läkare som chef. Utredningen har dock icke kunnat förbise kända svårigheter att besätta läkartjänster vid vissa andra vårdanstalter. Nu rådande läkarbrist och hittills befintliga brister i den socialmedicinska utbildningen begränsar möjligheterna att för chefsläkartjänst vid Gudhem erhålla en kvalificerad läkare med speciell erfarenhet av alkoholistvård. Det under senare år påtagligt stigande intresset bland läkare för medicinsk alkoholistvård liksom den under de närmaste åren successivt ökande tillgången på läkare i allmänhet giver emellertid anledning förvänta, att kompetenta sökande skulle anmäla sig. Utsikterna att rekrytera läkarkrafter till anstalten torde gynnsamt påverkas av närheten till det blivande mentalsjukhuset i Falköping.

Även den omständigheten att vid anstalten skulle anställas såväl en intendent som en socialmedicinsk assistent, varigenom chefsläkaren kan räkna med för administrativa uppgifter väl kvalificerade medarbetare, torde gynnsamt påverka rekryteringsmöjligheterna. En läkare vid Gudhem torde dessutom ha möjlighet att med sin tjänst förena någon arvodesanställning vid mentalsjukhuset i Falköping.

En minoritet inom utredningen, bestående av ledamöterna *Andersson* och *Burman*, förordar alternativ II med i huvudsak följande motivering.

Det är ännu ett ringa antal läkare som förskaffat sig erfarenhet och mera djupgående kunskap i fråga om behandlingen av det svåra alkoholistklientel, som blir föremål för omhändertagande å vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Någon nämnvärd lättnad med avseende på tillgången på läkare är icke heller att förvänta förrän under 1960-talet. Vi anser det därför alltför optimistiskt att räkna med möjligheten att vid Gudhemsanstaltens start erhålla en läkare, som med önskad medicinsk kompetens och insikter i nyk-

terhetsvård även förenar kvalifikationer för det administrativa arbete, som kommer att åvila anstaltschefen. Det må även framhållas, att alternativ II ingalunda förbiser de medicinska sidorna i behandlingsprogrammet utan snarare kan giva större möjligheter för läkarna att odelat ägna sig åt sina speciella arbetsuppgifter. Vid sidan av de medicinsk-psykologiska synpunkterna på behandlingen måste även de sociala sidorna av den intagnes problem ägnas största uppmärksamhet. Särskilt vid försökspermission och utskrivning är de sociala synpunkterna ofta avgörande. Om anstaltsledningen organiseras enligt alternativ II synes enligt vår mening goda förutsättningar skapas för ett verkligt team-work med iakttagande av alla synpunkter på den intagnes behandling.

Om personalplanen skulle fastställas enligt alternativ I och det sedan visade sig, att kompetent sökande icke erhöles till chefsläkartjänsten, skulle med den i detta alternativ upptagna personalen anstaltsledningen sannolikt icke kunna fungera tillfredsställande. Om alternativ II väljes, skulle däremot verksamheten med en direktör såsom anstaltschef kunna bedrivas utan större avbräck, även om svårigheter uppstode med avseende på läkartjänsterna. Vid mentalsjukhuset i Falköping bör nämligen vara möjligt att finna läkare, som mot arvode åtager sig att under vakans utföra erforderliga undersökningar och behandlingar.

Vi förordar sålunda alternativ II såsom i nuvarande läge mera realistiskt.

Beträffande personalbehovet i övrigt har utredningen anfört i huvudsak följande.

För anstaltens centrala administration erfordras enligt utredningen, utöver tidigare föreslagna befattningar, en assistent, en kontorist, ett kanslibitråde och två kontorsbiträden. Vid alternativ I bör assistenten placeras i lönegrad 23 med huvudsaklig uppgift att biträda och vid behov ersätta den socialmedicinske assistenten. Väljes alternativ II bör assistenten placeras i lönegrad 25. Han skall vara direktörens ställföreträdare och under denne ansvara för anstaltens kansli. Av biträdespersonalen avses kontoristen och ett kontorsbitråde för kameralavdelningen. För kansliavdelningen erfordras ett kanslibitråde och ett kontorsbitråde. Ena kontorsbiträdet skall under expeditionstid även tjänstgöra som telefonist.

För kliniken och den därmed förenade polikliniken föreslås, utöver förutnämnda läkare, en psykolog (lönegrad 25), en kurator (18), två översköterskor (15), två sjuksköterskor (12), en arbetsterapeut (14), sex vårdare (12) och ett kontorsbitråde. Psykologen skulle utföra testningar och jämte läkaren ägna sig åt olika former av psykoterapi. Kuratorn avses biträda läkaren med anamnesticiska utredningar och i övrigt handhåva sedvanliga kuratorsgörömmål. För den egentliga sjukhusvården å intagnings- och behandlingsavdelningarna avses en översköterska och en sjuksköterska. Den andra översköterskan skulle ha ansvaret för medicinförråd och laboratorier samt olika former av fysikalisk terapi m. m. En sjuksköterska erfordras såsom avlösare. För kliniken avsedda vårdare bör vara kompetenta att bi-

träda i sjukvårdsarbetet, varför de lämpligen skall ha genomgått utbildning inom sinnessjukvården. För nattvakt torde endast manlig personal komma ifråga. Vårdartjänster, som ej behöver tagas i anspråk för nattvakt, torde däremot även kunna besättas med kvinnor. Utöver angivna personal å kliniken räknas med en tandläkare och ev. en sjukgymnast, båda mot timarvode.

För slutna avdelningen föreslås en assistent (lönegrad 21), en uppsyningsman (16), en förste vårdare (14), en arbetsledare eller biträdande arbetsterapeut (12) samt nio vårdare (12). Assistenten, som får tjänsterum inom avdelningen, skulle fungera som närmast ansvarig för denna. Det skulle vidare ankomma på honom att ombesörja kuratorsgöromål beträffande å avdelningen förlagda personer och leda sådan fritidsverksamhet, som bedrivs inom avdelningen.

För öppna avdelningen föreslås en assistent (lönegrad 21), en uppsyningsman (16), två förste vårdare (14) och sju vårdare (12). Assistenten skulle ha närmaste ansvaret för den öppna avdelningen och i fråga om där förlagda vårdtagare fullgöra kuratorsgöromål m. m. Ledningen och samordningen av fritidsverksamheten vid anstalten skulle utgöra en väsentlig uppgift för assistenten å öppna avdelningen. Han skulle därför få sitt tjänsterum förlagt till fritidsbyggnaden.

För arbetsdriften beräknas preliminärt två yrkesmästare, en i lönegrad 16 och en i 14, vara behövlige för en var av verkstäderna för mekanisk industri och träindustri. Dessutom föreslås en yrkesmästare i lönegrad 14 för underhållsarbeten å byggnader och liknande samt en trädgårdsmästare i lönegrad 13.

Förslaget till ekonomipersonal upptager en förrådsman (lönegrad 13) och en sömmerska (9), avsedda för anstaltens persedelförråd och förrådet för de intagnas egna kläder. För köket beräknas en köksföreståndare (lönegrad 16) samt fem ekonomibiträden (lönegraderna 8, 7, 6 och 5), vilket antal avses vara tillräckligt för köksarbetets utförande utan anlitan av de intagna för handräckning. Det synes nämligen från såväl ordnings- som vårdsynpunkt önskvärt, att de intagna icke behöver anlitas för ekonomiarbeten i köket. För skötseln av värmecentral m. m. erfordras en maskinist (lönegrad 15) och en reparatör (12).

För helt budgetår beräknar utredningen avlöningskostnaderna till 750 000 kronor vid alternativ I och 742 776 kronor vid alternativ II. Därvid har utredningen räknat med, utöver lönegradsenliga löner i ortsgrupp 2 till den förut angivna personalen, följande avlöningskostnader: till överläkaren avlöningsförstärkning 1 200 kronor, styresmannaarvode 1 200 kronor och hyresersättning 2 400 kronor, avlöningsförstärkning till biträdande läkare i lönegrad 29 3 756 kronor och i lönegrad 31 5 004 kronor, till psykiater (150 besök å 120 kronor) 18 000 kronor, till semestervikarier, obekvämhets-

tillägg och övertidsersättningar m. m. 91 132 kronor samt till arvoden åt styrelse, sekreterare, tandläkare och fritidsledare m. fl. 12 500 kronor. Av sistnämnda belopp hänför sig 1 500 kronor till arvode åt sekreterare.

Då anstalten icke torde kunna träda i verksamhet före ingången av budgetåret 1958/59, synes fullständig avlöningsstat icke behöva fastställas förrän vid 1958 års riksdag.

I fråga om avlöningskostnader under budgetåret 1957/58 anför utredningen i huvudsak följande.

Till ledamöter och sekreterare i det föreslagna planeringsorganet bör utgå arvoden. Det synes lämpligt att ett runt belopp anvisas för ändamålet att disponeras enligt Kungl. Maj:ts bestämmande. För de administrativa uppgifterna erfordras på platsen en redogörare och ett kontorsbiträde, varvid närmast torde komma i fråga att övertaga förvaltningsunderofficeren och kontorsbiträdet vid depån. Vidare bör övertagas en man för tillsyn av värmeanläggningen o. dyl. För dessa tre befattningshavare räknas med deras nuvarande löneställning. Detaljplanering och utrustning av anstalten förutses motivera att anstaltschefen och intendenten anställas fr. o. m. den 1 januari 1958. Från samma tidpunkt synes även maskinisttjänsten böra tillsättas.

I fråga om avlöningskostnaderna för den personal som, utöver de förut nämnda, skulle övertagas från depån har någon detaljerad beräkning icke kunnat utföras. Med ledning av föreliggande preliminära uppgifter angående personal, som uttalat önskemål om anställning vid den planerade anstalten, beräknas emellertid avlöningskostnaderna för budgetåret icke överstiga 250 000 kronor. Då ifrågavarande personal beräknas huvudsakligen sysselsättas med vissa anläggningsarbeten, torde sistnämnda avlöningskostnader till övervägande del kunna avräknas å byggnadskostnaderna. Härvid torde närmast ifrågakomma delposterna för vägar, parkeringsplats, gräsmattor, plantering och idrottsplats, vilka enligt uppgift från byggnadsstyrelsen beräknats till sammanlagt 385 000 kronor.

För budgetåret 1957/58 beräknas alltså följande kostnader under avlöningsanslaget:

Arvoden, som bestämmas av Kungl. Maj:t		6 000
1 redogörare 19:22	13 812	
1 värmeledningsskötare 12:15	10 056	
1 kontorsbiträde 8:11	8 736	32 604
För tiden fr. o. m. 1/1 1958:		
1 anstaltschef	16 350	
1 intendent	8 202	
1 maskinist	5 028	29 580
Särskilda ersättningar m. m.		1 816
		70 000
Extra tjänstemän, högst		250 000
	Summa kronor	320 000

Omkostnader

De årliga omkostnaderna beräknas enligt följande förslag till omkostnadsstat:

1. Sjukvård för personal m. m., förslagsvis		1 000	
2. Reseersättningar, förslagsvis		5 000	
3. Expenser			
a) Bränsle, lyse och vatten, förslagsvis	50 000		
b) Övriga expenser, högst	15 000	65 000	
4. Övriga utgifter			
a) Underhåll av inventarier, högst	5 000		
b) Tvätt och renhållning, förslagsvis	15 000		
c) Utspisning och proviant till intagna (95×365×3.50), förslagsvis	120 000		
d) Beklädnad och sängkläder, förslagsvis	20 000		
e) Hälso- och sjukvård, förslagsvis	40 000		
f) Omkostnader för utskrivna och permitterade, för- slagsvis	60 000		
g) Kostnader för transport av intagna, förslagsvis ..	6 000		
h) Flitpengar, förslagsvis	36 000		
i) Underhåll och driftkostnader för automobil, för- slagsvis	10 000		
k) Representationskostnader, högst	1 000		
l) Fritidsverksamhet m. m., högst	10 000	323 000	
		Summa kronor	394 000

Anslag till underhåll av byggnader beräknas utgå från fastighetsfonden. Flitpenning till intagna sysselsatta i arbetsdriften beräknas utgå under arbetsdriftens specialstat.

För budgetåret 1957/58 erfordras anslag för vissa omkostnader, vilka av utredningen beräknas sålunda:

1. Sjukvård för personal m. m., förslagsvis		500	
2. Reseersättningar, förslagsvis		6 000	
3. Expenser			
a) Bränsle, lyse och vatten, förslagsvis	10 000		
b) Övriga expenser	4 000	14 000	
4. Övriga utgifter		3 500	
		Summa kronor	24 000

Tidsplan för anordnandet

Mot bakgrunden av bl. a. nuvarande förhållanden på nykterhetsvårdens område samt de omständigheter avseende förvaltning och viss personal, vilka sammanhänger med nedläggandet av nuvarande verksamhet vid Gudhems kungsgård, föreslår utredningen, att arbetet med anordnandet av anstalten bedrivs i sådan takt, att anstalten kan tagas i bruk i början av budgetåret 1958/59.

För projektering och förarbeten erforderligt belopp, förslagsvis 500 000 kronor, föreslås skola anvisas på tilläggsstat för innevarande budgetår. För budgetåret 1957/58 föreslår utredningen, att medel anvisas till återstående nybyggnadskostnader (5 200 000—500 000) 4 700 000 kronor. Ifrågavarande byggnadsarbeten måste nämligen utföras i ett sammanhang, då samtliga planerade nybyggnader är nödvändiga för anstaltens ändamålsenliga funktion. Vidare beräknas för budgetåret 1957/58 dels till förbättringsarbeten å befintliga bostadshus ett belopp av 100 000 kronor, dels till anskaffning av inventarier och utrustning enligt närmare förslag, som torde få avgivas av planeringsorganet, ett belopp av 400 000 kronor.

Alternativ utbyggnad av vårdanstalterna å Svartsjö och Venngarn

I samband med planeringen för Gudhemsanstalten har utredningen enligt sina direktiv övervägt lämpligheten av att bygga ut anstalterna å Svartsjö och Venngarn. Utredningen har därvid kommit till den slutsatsen, att en utbyggnad av dessa anstalter till ett platsantal nämnvärt överstigande 150 bör undvikas. Vid båda anstalterna har man att räkna med ett svårskött klientel, som till stor del utgöres av mer eller mindre utpräglade psykopater. Att sammanföra dylika vårdtagare i större anstaltsenheter måste enligt utredningen anses olämpligt från vårdsynpunkt. Utredningen erinrar i detta sammanhang om att 1947 års psykopatvårdsutredning i sitt betänkande angående psykopatvård m. m. (SOU 1952: 46) föreslagit, att planerade speialsjukhus för psykopater skulle omfatta omkring 125 vårdplatser.

Utredningen förutsätter, att byggnadsplanen för Svartsjö skall fullföljas med föreslagna sjukavdelningar samt att Venngarn skall ökas ut med en sluten avdelning om 30 platser, varefter vardera av dessa anstalter skulle omfatta ca 150 permanenta platser.

Utredningen har, ehuru den icke finner det lämpligt att bygga ut anstalterna å Svartsjö och Venngarn i annan mån än nyss angivits, dock ansett sig böra närmare granska det alternativet, att man i stället för den föreslagna nya statliga anstalten med 100 vårdplatser sökte utvinna motsvarande platser genom utökning av Svartsjö och Venngarn, därvid även bortseende från olägenheterna av att vårdresurserna för ifrågavarande klientel i sådant fall skulle förbli koncentrerade till Stockholmstrakten. Enligt ut-

redningen bör i sådant fall de 100 platserna fördelas lika på Venngarn och Svartsjö, varvid de tillkommande platserna bör uppdelas vid Venngarn på en slutan och en öppen avdelning och vid Svartsjö på klinik och slutan avdelning.

Beträffande Svartsjöanstalten framhåller utredningen, att det till följd av ogynnsamma grundförhållanden är svårt att finna lämplig byggnadsmark samt att det för den personal som tillkommer vid en utökning av anstalten måste anordnas bostäder på platsen. I fråga om Venngarnsanstalten räknas med den gynnsamma ehuru ej säkra förutsättningen, att nybyggnad av personalbostäder vid anstalten helt skulle kunna undvikas.

Byggnadskostnaderna uppskattar utredningen till 3 530 000 kronor för Svartsjö och 1 130 000 kronor för Venngarn eller sålunda tillhoppa 4 660 000 kronor.

De årliga utgifter för avlöningar och omkostnader, vilka skulle föränsledas av en sådan utbyggnad av ifrågavarande anstalter, uppskattar utredningen till belopp, som med omkring 230 000 kronor understiger vad som beräknats för Gudhemsanstalten.

Utredningen har grundat de verkställda beräkningarna på förutsättningen att genom utbyggnad av anstalterna å Svartsjö och Venngarn skulle tillskapas det antal platser, 100, som nu föreslås inrättade vid Gudhem. I anslutning härtill erinrar utredningen om att en utbyggnad av Gudhemsanstalten till beräknad full kapacitet, 150 platser, skulle kunna ske utan olägenhet och till jämförelsevis låg kostnad, medan däremot en fortsatt utbyggnad med 50 platser vid Svartsjö och Venngarn måste väntas medföra tilltagande svårigheter eller visa sig praktiskt ogenomförbar.

De fördelar som skulle vinnas genom inrättandet av en ny statlig vårdanstalt och de olägenheter, som kan befaras, om anstalterna å Svartsjö och Venngarn i stället utbyggdes i motsvarande grad, väger enligt utredningens mening avgjort tyngre än de möjligheter till besparingar i fråga om anläggnings- och driftkostnader, som skulle vara förenade med utbyggnadsalternativet. Utredningen anser sig därför icke kunna förorda sistnämnda alternativ.

Yttranden

Behovet av en ny statlig vårdanstalt

De av utredningen inledningsvis framförda synpunkterna på frågan om lämpligheten av att anordna en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare innan slutlig plan framlagts rörande anstaltsorganisationens omfattning och utformning har endast föranlett erinran från statskontoret och

Sveriges läkarförbund. *Statskontoret* har anfört, att starka skäl måste föreligga för att, innan sådan plan utarbetats, vidta åtgärder för uppförande av en ny statlig anstalt. *Sveriges läkarförbund* anser, att det finns starkt fog för utredningens uttalande att de extraordinära förhållandena under det sista året inte kan läggas till grund för bedömning av platsbehovet på längre sikt. Förbundet finner det betänkligt, att utredningen med undanskjutande av givna direktiv att företrädesvis föreslå provisoriska anordningar väckt förslag om inrättande av en kostnadskrävande statsanstalt av permanent karaktär. Vidare anför förbundet bl. a. följande.

Då vårdanstalten för alkoholister vid Salberga sjukhus förutsättes bli nedlagd, kommer med all sannolikhet det bottenklientel för vilket Salberga är avsett att i större eller mindre utsträckning dirigeras till den läkarledda Gudhemsanstalten. Detta skulle bl. a. ha till följd, att det ur disciplinär synpunkt svåraste klientelet och samtidigt det i medicinskt hänseende minst behandlingsbara skulle tillföras Gudhemsanstalten.

I varje fall skulle anstalten få ett klientel, som ur disciplinär synpunkt skulle bli betydligt svårare än klientelet på de erkända anstalterna. Vårdtagarna på statsanstalterna utgöres vidare av de mest avancerade alkoholmissbrukarna med de sämsta möjligheterna att återföras till ett nyktert och i övrigt socialt levnadssätt. Ehuru självfallet även dessa alkoholmissbrukare är i stort behov av medicinsk omvårdnad och behandling, synes det med hänsyn till den kännbara bristen på specialutbildade läkare innebära en allvarlig misshushållning med eventuellt tillgängliga läkarkrafter att inrätta en medicinskt ledd anstalt för till största delen obotliga och dementa alkoholister, när behovet av läkare inom alkoholistvården i övrigt är mycket stort.

En rationell utvidgning av läkarvården inom anstaltsklientelet kräver i första hand inrättandet av en läkardirigerad anstalt för de behandlingsbara och mindre avancerade vårdtagarna, alltså för sådana som nu vårdas på de bästa av de erkända anstalterna. Man har anledning räkna med att en intensifierad medicinskt och psykoterapeutiskt inriktad behandling av denna typ av alkoholmissbrukare i avsevärd grad skulle kunna nedbringa vårdtiderna till en bråkdel av de nu tillämpade.

Vid den medicinska upprustningen av alkoholistvården bör vidare beaktas, att denna f. n. i hög grad har karaktären av pionjär- och forskningsverksamhet, som måste bedrivas av högt specialiserade och kompetenta läkare. Såväl med hänsyn till rekryteringen som med hänsyn till den nödvändiga anknytningen till befintliga vetenskapliga institutioner av olika slag bör denna högkompetenta, förvisso i nuvarande läge ytterst behövligen verksamhet förläggas nära intill landets större vetenskapliga centra.

Några av remissorganen är inte helt övertygade om att huvudmannas kapitel för de svårbehandlade alkoholmissbrukarna bör, såsom utredningen tänkt sig, även i fortsättningen åvila staten. *Mentalsjukvårdsdelegationen* framhåller, att vården av de alkoholskadade utgör ett av mentalsjukvårdens randområden och att man genom att inordna denna

vård i sjukvårdsorganisationen skulle skapa bättre möjligheter för en samordning mellan densamma och mentalsjukvården i övrigt. Tanken på en sådan samordning aktualiserar frågan, om inte mentalsjukvården — inbegripet vården av de alkoholskadade — bör underordnas landstingens och de landstingsfria städernas huvudmannaskap. Delegationen kommer att diskutera denna fråga i sitt betänkande. Härvid anmäler sig bl. a. frågan om inte vissa delar av vården av alkoholskadade i likhet med vad som kan komma att gälla exempelvis psykopatvården bör vara en statlig uppgift. Även *medicinalstyrelsen* berör frågan om samordningen med sjukvården och finner det angeläget med en utredning av spörsmålet rörande huvudmannaskapet för alkoholistvården. *Svenska läkarföreningen för alkoholsjukdomarnas bekämpande* anser, att det kan allvarligt diskuteras om icke anstalter av denna typ framdeles bör drivas av landsting i samarbete med den övriga mentalsjukvården.

Utredningens synpunkter på behovet av en utbyggnad av den öppna vården understrykes av *mentalsjukvårdsdelegationen*, som uttalar den förhoppningen, att utredningen i samråd med delegationen inom en snar framtid skall kunna lägga fram en plan för den öppna nykterhetsvårdens organisation.

Att behovet av vårdplatser för alkoholmissbrukare är stort vittas i flera yttranden. *Medicinalstyrelsen* framhåller, att alkoholfallen efter ransoneringssystemets upphävande på många håll kommit att utgöra en belastning för sjukvården och att styrelsen därför delar utredningens uppfattning, att en ökning av platsantalet för vård av alkoholister snarast måste komma till stånd samt framhåller, att den kommande psykopatvårdsorganisationen inte kan beräknas kunna varaktigt övertaga annat än ett relativt litet antal klienter från alkoholistanstalterna, såvitt ej indikationerna för intagning å dessa sjukhus vidgas. Enligt *mentalsjukvårdsdelegationens* mening gör den katastrofala platsbristen det nödvändigt, att den föreslagna anstalten kommer till stånd med det snaraste. *Socialstyrelsen* understryker särskilt behovet av vårdplatser för det svårbehandlade klientelet. Styrelsen upplyser, att vårdplatsantalet på de icke statliga anstalterna under 25-årsperioden 1930—1955 har ökat från 184 till 703 och på de statliga anstalterna från 160 till 301. Den statliga sektorn av anstaltssystemet har sålunda krympt från inemot hälften till föga mer än en fjärdedel. Samtidigt har en ökning märkts i fråga om den del av klientelet, som fordrar vård på anstalter med särskilda vårdresurser. Tillkomsten av den föreslagna nya statliga anstalten är därför enligt *socialstyrelsen* icke att betrakta enbart som en åtgärd till följd av det på den senare tiden försämrade nykterhetstillståndet utan även som en nödvändig åtgärd för att ernå balans i anstaltssystemet.

Anstaltens lokalisering, storlek m. m.

Mot den föreslagna lokaliseringen av anstalten har erinran gjorts endast av *styrelsen för Vennngarnsanstalten*, som ifrågasatt lämpligheten härav, bl. a. med hänsyn till avståndet mellan Gudhem och Falköping.

Vad utredningen i övrigt anfört under detta avsnitt har inte föranlett någon erinran i yttrandena.

Synpunkter på behandlingen

Behovet av medicinska undersöknings- och behandlingsmöjligheter har framhållits av flera remissorgan, bl. a. *medicinalstyrelsen*, som finner det välbetänkt, att sådana möjligheter av fullgott slag anordnas inom anstaltssystemet. Även om det på forskningens nuvarande stadium är svårt att bedöma, vilka resultat som kan uppnås av sådan verksamhet, anser styrelsen, att varje utökning av behandlingsmöjligheterna bör vara ägnad att åstadkomma bättre resultat.

I fråga om arbetsdriften vid anstalten har utredningens uttalande, att yrkesutbildningen bör tillmätas underordnad betydelse, föranlett viss kritik. Sälunda anför *socialstyrelsen*, att, även om vårdtidens längd inte medger egentlig yrkesutbildning, arbetsdriften bör utformas så att den ger möjlighet till ombyte av yrke och omskolning. *Medicinalstyrelsen* anser det nödvändigt att i en effektiv anstaltsorganisation infoga även resurser för yrkesutbildning.

Utredningens åsikt att jordbruksarbetet bör bli av ringa betydelse för vårdtagarnas sysselsättning har inte föranlett någon erinran. I anslutning härtill uttalar *mentalsjukvårdsdelegationen*, att verkstadsarbete utgör en betydligt bättre form för arbetsträning av dessa patienter än jordbruksarbete. *Svenska läkarföreningen för alkoholsjukdomarnas bekämpande* anför, att arbetsterapi bör så nära som möjligt överensstämma med arbetslivet i det moderna samhället och att den sysselsättningsterapi som planeras bör vara klart utformad redan från anstaltens begynnelse.

Anstaltens infogning i vårdorganisationen

Med anledning av den föreslagna differentieringen av klientelet mellan statsanstalterna, enligt vilken Svartsjö skulle få funktionen av asylanstalt för det svårbehandlade återfallsklientelet, ifrågasätter *Svenska läkarföreningen för alkoholsjukdomarnas bekämpande* lämpligheten av att hänföra detta klientel till en speciell anstalt och framhåller vikten av att även för de svårbehandlade öka möjligheterna till medicinsk och socialmedicinsk behandling. Man bör enligt föreningen sikta på en omorganisation av Svartsjö och Vennngarn efter i stort sett samma riktlinjer som Gudhemsförslaget.

Vissa förvaltningsfrågor

Förslaget att förvaltningen av Gudhems kungsgård, med undantag av anstaltsområdet, överflyttas från fortifikationsförvaltningen till domänstyrelsen har tillstyrkts av nämnda myndigheter. *Fortifikationsförvaltningen* har därvid uttalat, att ämbetsverket bör fortsätta förvaltningen av egendomen till den 14 mars 1958, då egendomen — med undantag av de byggnader, som finnes böra disponeras av armén såsom förrådslokaler — bör överföras till domänfonden, varefter anstaltens mark och byggnader skulle överföras till anstaltens förvaltningsorgan. — I detta sammanhang har fortifikationsförvaltningen anmält, att Gudhems kommun begärt att få förvärva viss del av kungsgårdens mark för att uppföra bostäder åt personal vid anstalten samt att Svenska lantarbetareförbundet gjort framställning om en undersökning rörande lämpligheten av att utarrendera jordbruket till någon blivande sambruksförening. Fortifikationsförvaltningen har för avsikt att överlämna dessa framställningar till domänstyrelsen. Vidare har ett antal personer gjort framställningar om att få förvärva delar av kungsgårdens marker för komplettering av sina ofullständiga jordbruk, vilka framställningar ämbetsverket avser att avslå.

Övergångstiden mellan nedläggandet av depån och färdigställandet av anstalten har berörts av *försvarets personalnämnd* med särskild hänsyn till möjligheten att vid anstalten anställa från depån friställd personal. Personalnämnden har meddelat, att vid depån finns anställda — förutom militär personal och viss arvodesanställd personal — ett kontorsbiträde i Ca 8, en stallföreståndare i Ce 14, 25 remontdressörer i Ce 12, 13 remontdressörer i Cg 12, en hantverkare i Cg 12 och fem lantarbetare. Av denna övertaliga personal är kontorsbiträdet, 30 dressörer och två lantarbetare villiga och anses lämpliga att övergå till anställning vid anstalten. Nämnden utgår från att denna personal, i första hand äldre befattningshavare, må ifrågakomma till anställning vid anstalten. För depån avsedda tjänster utgår ur personalförteckningarna fr.o.m. den 1 juli 1957. Personalnämnden finner det rimligt att de tjänstemän som anställs hos förvaltningsorganet övergångsvis bibehålls vid de förmåner de innehar vid depån den 30 juni 1957 till dess att de definitivt anställts vid anstalten eller frågan om sådan anställning förfallit. Om inte särskilda tjänster inrättas vid förvaltningsorganet under budgetåret 1957/58 bör utgå arvode motsvarande förmånerna vid depån, varvid de nuvarande tjänster som är ordinarie eller extra ordinarie bör bibehållas, anknutna till försvaret. En annan lösning är, anför personalnämnden, att samtliga ifrågakommande tjänstemän, även extra, bibehålls vid sina tjänster inom försvaret under budgetåret 1957/58, att lön å innehavda tjänster utbetalas av försvaret samt att ersättning härför i efterhand tillgodoföres fjärde huvudtiteln. För jordbruket

anställda bör bibehållas och avlönas enligt nu gällande grunder till dess att frågan om skötseln av jordbruket slutligt avgöres.

Statskontoret anser, att icke-ordinarie personal vid remontdepån i samband med övergången till anstalten bör inlemmas i anstaltens reguljära personalorganisation och således ej erhålla någon särställning i avlöningshänseende.

Fortifikationsförvaltningen har framhållit, att den måste få tillgång till särskilda medel för driften av jordbruket de tre första kvartalen av budgetåret 1957/58 och att detta lämpligen kan ske genom ett bemyndigande att ta i anspråk inkomsterna från egendomen. Den förvaltningsunderofficer och det kontorsbiträde som skall överflyttas till planeringsorganet fr. o. m. budgetåret 1957/58 förutsättes få till den 14 mars 1958 utnyttjas för göromål i samband med skötseln av kungsgården. Vidare förutsätter ämbetsverket, att en förman, två lantarbetare och en djurskötare, som f. n. är anställda vid jordbruket, bereds fortsatt anställning.

Förslaget att förvaltningen av anstalten skall liksom be-
träffande Svartsjö och Venngarn åvila en särskild styrelse, direkt under-
ställd Kungl. Maj:t, har inte mött någon erinran. I anslutning till utred-
ningens i detta sammanhang gjorda uttalande i fråga om central förvalt-
ning av de statliga anstalterna för alkoholmissbrukare framhåller *social-
styrelsen* och *statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande*, att de
finner en utredning av denna fråga angelägen. *Svenska nykterhetsvårdsför-
bundet*, som anser att de erkända anstalterna bör förstatligas, anför att i
anslutning härtill frågan om en central ledning för anstalterna måste aktua-
liseras.

Byggnadsbehov

Flertalet remissorgan har funnit de framlagda byggnadsplanerna
ändamålsenliga och väl utformade. *Statskontoret* anser emellertid, att ny-
byggnadsprogrammet bör kunna reduceras. Som exempel på den spatiösa
utformning av byggnaderna som föreslagits nämnes särskilt fritidsbyggnad-
en. Även om fritidssysselsättningen betraktas som ett vårdmoment av
väsentlig betydelse håller statskontoret bestämt före, att utrymmena i fri-
tidsbyggnaden bör kunna avsevärt begränsas utan att vårdsynpunkterna blir
eftersatta. Även i några andra yttranden har framförts vissa erinringar. Så-
lunda framhåller *socialstyrelsen*, att behovet av utrymme för praktikanter
och annan extra personal bör beaktas. *Svenska läkarföreningen för alkohol-
sjukdomarnas bekämpande* anser, att utrymmen redan från början bör re-
serveras för kommande behov av t. ex. utökad medicinsk behandling, flera
läkare och annan personal. Med hänsyn till anstaltens planerade framtida
storlek bör enligt *Sveriges fångvårdsmannaförbunds* mening intagnings- och

behandlingsavdelningarna byggas för 45—50 vårdplatser. Förbundet avstyrker vidare att fyramansrum anordnas på behandlingsavdelningen; antalet enkelrum och dubbelrum bör utökas i motsvarande mån. *Byggnadsstyrelsen* har i huvudsak ingen annan erinran mot byggnadsplanerna än att en mindre ändring av administrationsbyggnadens förläggning bör göras i syfte att erhålla bättre bevakningsmöjligheter. Styrelsen finner emellertid det angeläget, att vid den fortsatta bearbetningen alla möjligheter prövas för en nedskärning av byggnadskostnaderna icke blott genom fortsatt bearbetning av planerna och genom byggnadsteknisk rationalisering utan även genom en ytterligare bedömning av de krav som med bibehållen målsättning ur vårdsynpunkt måste ställas på lokalernas art och storlek.

I fråga om nybyggnad av personalbostäder finner *länsstyrelsen i Skaraborgs län* det tveksamt, om den tänkta förläggningen av bostäderna är den lämpligaste, vilken fråga bör närmare undersökas. *Medicinalstyrelsen* anser, att den för anstaltens chef avsedda bostadslägenheten bör i fråga om storlek och standard givas samma utformning som de vid statens sinnessjukhus nyinrättade överläkARBostäderna. Denna uppfattning delas av *statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande*, som anger storleken av en sådan lägenhet till 160 kvm. Enligt kommitténs mening bör därjämte inom anstaltsområdet uppföras en bostad — förslagsvis om 140 kvm — för den biträdande läkaren.

Personalbehov

I frågan om chefsskapet för anstalten är meningarna delade även i yttrandena.

Till utredningsmajoritetens förslag om en överläkare såsom chef för anstalten (alternativ I) har anslutit sig *medicinalstyrelsen* samt *statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande*, vilken anser att utsikterna att få en med alkoholismens vårdproblem förtrogen medicinsk chef för anstalten bör bli större om chefsskapet för anstalten är förenat med denna tjänst. Kommittén utgår från att överläkaren befrias från arbetet med den löpande ekonomiska förvaltningen av anstalten. Liknande synpunkter framföres av *mentalsjukvårdsdelegationen*, som uttalar att om alternativ II genomföres tjänsten som läkare i lönegrad 31 icke torde kunna besättas. Delegationen anför, att en uppdelning av chefsskapet för sjukvård och för ekonomi vid anstalten bör genomföras, vilket bör medföra en omprövning av lönegradsplaceringen för intendenten, samt att befattningen som biträdande läkare bör placeras i lönegrad 31. Med dessa ändringar anser delegationen alternativ I vara avgjort att föredra framför alternativ II. Även *Svenska läkarföreningen för alkoholsjukdomarnas bekämpande* anser att det torde vara svårare att erhålla läkare vid en organisation enligt alternativ II. Föreningen

finner det naturligt att anstaltschefen bör ha medicinsk sakkunskap och framhåller, att anstaltschefen måste fungera som en sammanhållande länk mellan den medicinska och den socialt betonade rehabiliteringsverksamheten samt att lämpliga tidpunkter för intagning och utskrivning måste bedömas ur framför allt psykiatrisk synpunkt. Den väsentligaste behandlingsformen är psykoterapi, varför det för föreningen framstår som självklart att ansvaret för ledningen därav förutsätter icke blott medicinsk sakkunskap utan även psykiatrisk skolning. Föreningen anser det olyckligt att låta en tillfällig läkarbrist vara avgörande för uppbyggnaden av en ny anstalt.

Den av utredningens minoritet förordade lösningen av chefsfrågan (alternativ II) tillstyrkes av *Svenska nykterhetsvårdsförbundet*, som anför att det icke synes rationellt att belasta en kvalificerad läkarkraft med de administrativa och ekonomiska uppgifter, som måste falla på den ansvarige chefen. *Sveriges fångvårdsmannaförbund* anser, att alternativ II ger bättre garanti för att anstalten skall kunna få en fast, kontinuerlig ledning. Även *statskontoret* och *länsstyrelsen i Skaraborgs län* förordar detta alternativ.

Socialstyrelsen synes närmast vara benägen att tillstyrka alternativ II. Styrelsen har anfört i huvudsak följande.

Mot utredningsmajoritetens förslag talar bristen på psykiatrer. Även i bästa fall — nämligen att det skulle uppträda lämpliga sökande med psykiatrisk överläkarkompetens — är det att befara att chefstjänsten blir en genomgångstjänst, då den måste te sig som en specialitetstjänst vid sidan av den allmänna psykiatriska karriären. Ordningen med en läkare som chef utgör icke heller den bästa garantin för att det önskade starka medicinska inslaget i vården blir verklighet. Det är nämligen ofrånkomligt, att chefen-läkaren blir nödsakad att i betydande omfattning ägna sig åt administrativa och ekonomiska uppgifter, som måste komma att inkräkta på hans verksamhet som läkare. Psykiatern skulle ha större möjligheter att ägna sig åt det medicinska arbetet om han ej hade att bära ansvaret för den administrativa och ekonomiska ledningen av anstalten. Dessa realitetsbetonade skäl har varit bestämmande för styrelsens uppfattning att chefsfrågan bör lösas enligt minoritetens förslag. Härför talar även den omständigheten, att det ter sig som naturligt att de viktiga permissions- och utskrivningsärendena skall åvila en anstaltschef med social utbildning och erfarenhet från social verksamhet. — Med det anförda har styrelsen dock ej avsett att avstyrka ordningen med en psykiater som chef för anstalten. Om chefstjänsten mot förmodan skulle visa sig vara lockande för kompetenta och lämpliga psykiatrer, skulle styrelsen hälsa detta med största tillfredsställelse. Styrelsen har emellertid velat framhålla, att det skulle vara olyckligt att binda sig för denna ordning. Kungl. Maj:t bör därför äga besluta om tillämpning av minoritetsförslaget i händelse av brist på kompetenta och lämpliga psykiatrer som sökande till chefstjänsten.

I anslutning till sina förut återgivna kritiska synpunkter på förslaget om en ny statlig vårdanstalt har *Sveriges läkarförbund* framhållit, att själva

beskaffenheten av klientelet på anstalten måste vara föga lockande för läkare som sysslar med alkoholistvård. Den föreslagna utformningen av anstalten är vidare sådan, att den i hög grad avviker från sjukhus eller sjukhusmässiga anstalter, ledda av läkare. På grund härav blir läkarchefen starkt bunden av olika myndigheter i en mängd viktiga avgöranden. Förutom den medicinska ofrihet, som därigenom uppstår, kan det ej undvikas, att en rad administrativa göromål av en läkare kommer att kännas som mycket betungande och främmande för hans egentliga vårduppgifter. Vidare anför förbundet bl. a. följande.

Rekryteringssvårigheterna till läkartjänsterna torde därför komma att bli avsevärda, vilket av alternativen I eller II man än väljer. Det kan möjligen tänkas men är ej sannolikt, att överläkartjänsten enligt alternativ I kan besättas. Förutsättningen för hans arbete är emellertid, att en biträdande läkare anställs. Utredningens förslag att placera denne läkare i lönegrad 29 är i och för sig ohållbart; motsvarande tjänster som chefs närmaste man är i fångvårdens läkarstyrda anstalter (Håga, Roxtuna) placerade i 31 lönegraden men har inte kunnat besättas med ordinarie innehavare. En med skäl befarad vakanssättning på biträdande läkartjänsten kommer att minska lusten hos intresserade att söka en så handikappad överläkartjänst samt omöjliggöra ett effektivt arbete av överläkaren.

Enligt alternativ II skulle en biträdande läkare, underställd den icke medicinske direktören, anställas, visserligen i lönegrad 31. De oklara arbetsförhållandena samt en löneställning, som ej motsvarar det medicinska svaret, torde avskräcka sökande till en sådan tjänst på samma sätt som till den biträdande läkartjänsten enligt alternativ I. Saken förbättras icke av att denne läkare skulle som varannandagschef få en arvodesanställd överläkare.

Läkarförbundet delar till fullo utredningens uppfattning om angelägenheten av en utbyggnad av alkoholistvården men anser sig icke kunna tillstyrka utredningens förslag om inrättande av en ny permanent anstalt i Gudhem. För den händelse den av utredningen förordade anstalten likväl skulle komma till stånd trots dess perifera läge och dess för medicinsk behandling föga lämpade klientel, torde en konsultverksamhet av psykiater med överläkarkompetens på sätt, som utredningen föreslår enligt alternativ II, vara att föredra. Därjämte måste emellertid kroppssjukvården för klientelet särskilt tillgodoses.

Några av remissorganen anser, att personalbehovet i vissa avseenden är större än vad utredningen beräknat. Sålunda anför *socialstyrelsen*, under erinran om att enligt förslaget ansvaret för fritidsverksamheten skall vara en huvuduppgift för assistenten på öppna avdelningen, att dennes övriga arbetsuppgifter är så omfattande att svårigheter torde uppkomma för honom att ägna fritidsverksamheten tillräckligt utrymme. Om verksamheten inte kan anförtros någon annan av de föreslagna befattningshavarna såsom en huvuduppgift bör anstalten förfoga över en särskild befattning härför. Denna bör placeras i lönegrad 21 med benämningen fritidsassistent.

Medicinalstyrelsen anser, att minst nio vårdare erfordras vid klinikavdelningen. Samma mening hävdas av *mentalsjukvårdsdelegationen*, som därjämte framför önskemål om att två tjänster för sjuksköterskor inrättas på den öppna avdelningen. Med hänsyn till den beräknade omsättningen vid anstalten, 300—400 klienter per år, finner *Svenska läkarförbundet för alkoholsjukdomarnas bekämpande* det ofrånkomligt med ytterligare en läkare i underordnad ställning, närmast motsvarande andre läkare vid sinnessjukhusen. *Sveriges fångvårdsmannaförbund* anser, att personalen bör utökas på den slutna avdelningen med en förste vårdare och tre vårdare samt på den öppna avdelningen med tre vårdare.

Utredningens förslag beträffande löneställningen för de olika befattningarna har föranlett i huvudsak följande uttalanden.

Statskontoret är — i avbidan på statsmakternas ställningstagande till det av psykologutredningen år 1955 framlagda betänkandet angående psykologisk utbildning och forskning — icke berett tillstyrka inrättandet av någon lönegradsplacerad tjänst som psykolog. Enligt ämbetsverkets mening bör avlöningen tills vidare utgå i form av arvode, varvid statskontoret icke vill motsätta sig, att detta utmätas efter 25 löneklassen. De förordade assistentbefattningarna i lönegrad 21 bör hänföras till lönegrad 20. Beträffande den föreslagna tjänsten som förrådsman i 13 lönegraden ifrågasättes, om den icke bör kunna upptagas i 12 lönegraden. Den i lönegrad 9 redovisade tjänsten som sömmerska föreslås upptagen som ekonomibiträdéstjänst i högst 8 lönegraden. För psykiatern bör tillämpas samma ersättningsgrunder som vid Venngarnsanstalten. Den föreslagna ersättningen till anstaltsstyrelsens sekreterare, 1 500 kronor, synes med hänsyn till att gottgörelsen till sekreterarna vid Svartsjö och Venngarn utgår med 1 350 respektive 1 000 kronor för år, alltför hög. Styrelsearvodena bör utmätas efter för sistnämnda båda anstalter gällande grunder.

Statens lönenämnd har anfört bl. a. följande.

I fråga om tjänsterna enligt alternativ I har lönenämnden icke funnit anledning till erinran mot att tjänsterna som överläkare och biträdande läkare placeras i 37 resp. 29 lönegraden. Benämningen å den senare tjänsten bör dock vara läkare. Lönenämnden har heller icke något att erinra mot att vid dessa tjänster utgår avlöningsförstärkningar om 1 200 respektive 3 756 kr. För överläkaren har vidare föreslagits ett styresmanaarvode om 1 200 kr och en hyresersättning om 2 400 kr. Lönenämnden kan dock icke tillstyrka högre styresmanaarvode än 720 kr. I fråga om de övriga tjänsterna enligt alternativ I kan lönenämnden icke tillstyrka högre placering för tjänsterna för den socialmedicinske assistenten och för chefen för den kamerala förvaltningen än 25 resp. 23 lönegraden. Tjänstebenämningen bör vara assistent resp. kamrerare. För den till placering i 23 lönegraden föreslagna assistenttjänsten kan lönenämnden icke tillstyrka högre placering än 20 lönegraden.

Lönenämnden har icke funnit anledning till erinran mot placeringen i

lönegrad av tjänsterna enligt alternativ II och ej heller mot att vid läkar-tjänsten skall utgå avlöningsförstärkning om 5 004 kronor. Lönenämnden förutsätter, att denna avlöningsförstärkning liksom ock avlöningsförstärkningarna vid läkartjänsterna enligt alternativ I skall utgå under samma villkor, som gäller i fråga om avlöningsförstärkningar till läkare i motsvarande lönegrader vid fångvårdsanstalterna och statens sinnessjukhus. Arvodet till psykiatern torde böra bestämmas efter samma grunder, som gäller för psykiatern vid Venngarmsanstalten.

Tjänsterna för biträdespersonal inom administrationen föreslås enligt båda alternativen omfatta en kontoristtjänst i 13 lönegraden, en kanslibiträdestjänst i 11 lönegraden och två kontorsbiträdestjänster i 8 lönegraden. Lönenämnden har icke något att erinra mot lönegradsplaceringen för nämnda tjänster. Härvid har lönenämnden förutsatt, att med kontorsbiträdes-tjänsterna avsetts tjänster i den reglerade befordringsgången.

Lönenämnden ifrågasätter, om icke i stället för tjänsten som psykolog i 25 lönegraden bör inrättas en tjänst som psykologassistent i 22 lönegraden. För den överskötersketjänst, som avses för handhavande av medicinförrådet m. m., synes högre lönegrad än 14 icke böra ifrågakomma. Mot placeringen i lönegrad av övriga tjänster för kliniken har lönenämnden icke något att erinra. I fråga om kontorsbiträdestjänsten har lönenämnden även här förutsatt, att med densamma avsetts tjänst i den reglerade befordringsgången.

Lönenämnden kan icke tillstyrka högre placering än i 20 lönegraden för assistenttjänsterna på den slutna resp. öppna avdelningen. Mot placeringen i lönegrad av de övriga tjänsterna på dessa avdelningar har lönenämnden i och för sig icke något att erinra. Nämnden vill emellertid fästa uppmärksamheten på att i personalorganisationen för ifrågavarande avdelningar föreslagits tjänster för kvalificerad personal i en utsträckning som icke förekommer vid motsvarande avdelningar vid statens sinnessjukhus eller vid Venngarms- och Svartsjöanstalterna. Benämningen å tjänsten för en arbetsledare (biträdande arbetsterapeut) bör vara vårdare.

Lönenämnden har icke funnit anledning till erinran mot placeringen i lönegrad av de för arbetsdriften föreslagna tjänsterna som yrkesmästare och trädgårdsmästare.

Lönenämnden kan icke tillstyrka högre placering för tjänsten som sömerska än ekonomibiträdestjänst i 5 lönegraden och för köksföreståndartjänsten icke högre placering än i 15 lönegraden. Lönenämnden kan efter jämförelse med förhållandena vid Venngarmsanstalten utöver ekonomibiträdestjänsten i 8 lönegraden icke tillstyrka ekonomibiträdestjänster med högre placering än 5 lönegraden. Lönegradsplaceringen för anstaltens maskinpersonal får bli beroende av maskinanläggningens inplacering i klassificeringsgrupp. Mot lönegradsplaceringen av förrådsmanntjänsten i 13 lönegraden har lönenämnden icke något att erinra.

Beträffande de i alternativ II upptagna tjänsterna anser *socialstyrelsen*, att cheftjänsten inte bör placeras lägre än i lönegrad 33 och att assistenttjänsten vid den centrala administrationen bör placeras i lönegrad 27 med benämningen direktörsassistent. I fråga om övriga tjänster föreslår styrelsen, att assistenten vid den öppna avdelningen placeras i lönegrad 25.

För att överläkaren skall få önskvärd avlastning i det administrativa arbetet föreslår *medicinalstyrelsen*, att intendenttjänsten placeras i lägst 27 lönegraden. Den andra läkartjänsten bör placeras i lönegrad 31 (jämte viss avlöningsförstärkning). *Medicinalstyrelsens* uppfattning rörande lönegradsplaceringen av denna läkartjänst delas av *statens kommitté för sjuksjukvårdens utbyggande och mentalsjukvårdsdelegationen*.

Svenska läkarföreningen för alkoholsjukdomarnas bekämpande framhåller, att de krav som ställs på överläkaren är mycket stora. För att få kvalificerad sökande, vilket med hänsyn till tillgången på psykiatrer kan vara vanskligt, måste befattningen göras så attraktiv som möjligt. En placering i högre lönegrad samt kompensation för bortfall av andra inkomstmöjligheter förefaller därför ofrånkomlig. Vidare anser föreningen, att tjänsterna som uppsyningsmän bör utbytas mot översköterskebefattningar.

Sveriges fångvårdsmannaförbund föreslår, att en tjänst som biträdande köksföreståndare i lönegrad 14 inrättas i st. f. en ekonomibitradestjänst i lönegrad 5. Beträffande övriga tjänster föreslås, att uppsyningsmannatjänsten på slutna avdelningen placeras i lönegrad 18, att samtliga förste vårdartjänster placeras i lönegrad 15 och att arbetsledaren på slutna avdelningen placeras i lönegrad 14.

Frågan om vårdpersonalens kvalifikationer har berörts i flera yttranden, varvid i allmänhet understrukits vikten av att överföring av depåpersonal till anstalten sker efter noggrant urval. Behovet av särskild utbildning för denna personal har också framhållits. *Medicinalstyrelsen* anför, att personal med patientvårdande uppgifter bör erhålla sjukvårdsutbildning på sätt som sker beträffande sinnessjukvården. Enligt *mentalsjukvårdsdelegationens* uppfattning får verksamheten inte äventyras genom att man binder sig för personal, som saknar kvalifikationer för arbete i sjukvårdens tjänst. Urvalet bland depåns befattningshavare bör därför ske under hänsynstagande till deras lämplighet för patientvårdande uppgifter. Det är nödvändigt att en omskolningskurs i alkoholistvård och mentalsjukvård anordnas för dessa. *Svenska nykterhetsvårdsförbundet* finner sammankopplingen av frågorna om anstaltens personalrekrytering och sysselsättning för friställd depåpersonal olycklig. Om statens ansvar för den friställda personalen inte kan finna andra uttryck än ett överförande till anstalten, bör detta ske endast efter ett ytterligt omsorgsfullt urval. Även *Svenska läkarföreningen för alkoholsjukdomarnas bekämpande* betonar behovet av en försiktig inplacering av depåpersonalen i verksamheten och framhåller, att sådan inplacering inte bör ifrågakomma i det direkta vårdarbetet.

Omkostnader

Utredningens beräkning av omkostnaderna har föranlett särskilt utlåtande

de endast av *socialstyrelsen*, som funnit vissa poster i omkostnadsstaten påfallande låga, samt *statskontoret*, som anser att posten till omkostnader för utskrivna och permitterade bör reduceras ävensom att posten till representationskostnader bör begränsas till 400 kronor.

Alternativ utbyggnad av vårdanstalterna å Svartsjö och Venngarn

Beträffande det av utredningen berörda alternativet att i st. f. anordnande av en ny anstalt bygga ut anstalterna å Svartsjö och Venngarn anför *statskontoret*, att det inte kan vara någon tvekan därom, att i första hand de befintliga anstalterna bör utrustas med permanenta vårdavdelningar i den utsträckning, som är förenlig med en rationell anstaltsorganisation och som tillika kan anses godtagbar ur ekonomiska synpunkter. *Sveriges läkarförbund* har i anslutning till sitt förut redovisade uttalande, att förbundet inte anser sig kunna tillstyrka förslaget om en ny anstalt i Gudhem, tillrätt en utbyggnad av anstalterna å Svartsjö och Venngarn, till vilka enligt förbundets mening erforderlig medicinsk arbetskraft lättare torde kunna anskaffas. En sådan utbyggnad har icke förordats i något av de övriga yttrandena. *Socialstyrelsen* samt *styrelserna för anstalterna å Svartsjö och Venngarn* avstyrker alternativet, främst med hänsyn till att så stora anstalter som alternativet förutsätter anses olämpliga.

Förslag till ny statlig anstaltsavdelning jämte yttranden

Nykterhetsvårdsutredningens förslag

Utredningen erinrar inledningsvis om att den i skrivelse den 11 oktober 1956 angående viss utökning av statens vårdanstalter å Svartsjö och Venngarn för alkoholmissbrukare (se prop. 1956:195) anmält sin avsikt att framlägga förslag om förhyrning av Västanfors gamla ålderdomshem i Fagersta såsom sekundäranstalt till Venngarn. Därvid anförde utredningen, att av dem som intages å Venngarnsanstaltens sjukavdelning åtskilliga är att beteckna som kroniska vårdfall. Då avdelningens utrymme för behandlingsfall därigenom inskränktes, vore det ändamålsenligt att åtminstone relativt lättskötta kroniskt sjuka överfördes till särskilt vårdhem. Vidare erinrades om att det inom den nuvarande anstaltsorganisationen finns endast en vårdanstalt för kroniskt sjuka, nämligen erkända vårdanstalten Hemmet Ribbingebäck, vars 48 vårdplatser är otillräckliga för ifrågavarande kategori av vårdtagare.

Utredningen tar nu upp frågan om en sådan sekundäranstalt till fortsatt behandling, varvid utredningen framhåller, att spørsmålet om ökade vård-

resurser för det åldrade eller kroniskt sjuka anstaltsklientelet är av intresse icke blott med tanke på verksamheten vid Venngarnsanstalten; även andra vårdanstalter nödgas behålla en del dylika vårdfall, som rätteligen borde flyttas till särskild anstalt. Emellertid finner utredningen det särskilt viktigt, att en ny anstaltsenhet för ifrågavarande klientel utformas på sådant sätt, att den i främsta rummet kompletterar de stalliga vårdanstalterna, vilkas resurser visat sig synnerligen otillräckliga. Härvid är närmast fråga om Venngarnsanstalten. Utredningen fortsätter:

För att anstaltens sjukavdelning skall kunna utnyttjas på tillfredsställande sätt för undersökning och behandling måste det undvikas att avdelningen blockeras av kroniska vårdfall. Men även från individuell vårdsynpunkt är det önskvärt att de kroniska vårdfallen, ofta med långa vårdtider, skiljes från en avdelning, som företrädesvis är avsedd för nyintagna patienter med akuta sjukdomstillstånd. Utredningen har därför funnit, att en ny anstalt för ifrågavarande klientel lämpligen bör erhålla karaktären av annex till Venngarn. Genom en sådan ordning skulle det även bli möjligt att utan formaliteter förflytta vårdtagare mellan huvudanstalten och annexanstalten, vilket skulle möjliggöra ett bättre utnyttjande av de båda anstaltarnas samlade resurser. Dessutom synes anknytningen till Venngarn vara ägnad att förenkla administrationen av den nya anstalten. Å andra sidan torde man få räkna med att den ökade arbetsbelastningen på huvudanstalten kan påkalla viss personalförstärkning vid denna.

Utredningen finner det nämnda ålderdomshemmet vara väl lämpat för angivna ändamål. Avståndet mellan Fagersta och Venngarn, omkring 15 mil, kan visserligen synas väl stort men torde icke behöva utgöra hinder för en anknytning av det slag som förordats. Något närmare Venngarn beläget alternativ har utredningen ej kunnat finna. Ej heller finnes någon annan allmän vårdanstalt än Venngarn, till vilken en anstalt i Fagersta lämpligen kan anknytas. Så vitt utredningen kan finna skulle därför anstaltens anordnande såsom fristående erkänd anstalt vara det enda praktiskt möjliga alternativet till den förordade anknytningen till Venngarn. Emellertid har utredningen, närmast med tanke på den översyn av anstaltsorganisationen som innefattas i utredningens direktiv, icke ansett sig böra f. n. medverka till konstituerandet av nya huvudmän för erkända vårdanstalter, såvida detta icke bedömts vara oundgängligen nödvändigt. Den föreslagna annexanstalten bör t. v. betraktas som en provisorisk anordning. Först sedan närmare erfarenhet har vunnits bör frågan om dess definitiva inlemmande i anstaltsorganisationen tagas under övervägande, varvid även frågan om anstaltens organisationsform torde kunna omprövas.

Efter förhandlingar mellan företrädare för utredningen och Fagersta stad har stadsfullmäktige fattat beslut om uthyrning av ålderdomshemmet för angivna anstaltsändamål. Årshyran skulle uppgå till 12 000 kronor, varvid

förutsättes, att hyresgästen skall utföra vissa redan vid tillträdet aktuella reparationsarbeten och svara för inre underhåll.

Beträffande älderdomshemmets läge och beskaffenhet meddelar utredningen i huvudsak följande. Hemmet är beläget i Åvestbo by inom Fagersta stad ca 6 km söder om stadens centrum. Omgivningen har karaktären av jordbruksbygd och saknar tätbebyggelse. Huvudbyggnaden, som är uppförd av sten, är i stort sett i gott skick. I en särskild byggnad av trä, ombyggd 1952 och likaledes i gott skick, finns tre personalrum. Dessutom finns å tomten några uthusbyggnader. Både huvudbyggnaden och den mindre bostadsbyggnaden är försedda med centraluppvärmning jämte tillfredsställande anordningar för vattenförsörjning och avlopp.

Enligt utredningens förslag skulle fastigheten disponeras på sådant sätt, att inom densamma utvinnes 35 vårdplatser, fördelade på sex trebäddsrum, ett tvåbäddsrum och 15 enkelrum. I huvudbyggnaden skulle vidare inrymmas kök, matsalar, dagrum, kontorslokaler m. m. Som personalbostäder skulle disponeras dels den mindre byggnaden med tre rum och dels i huvudbyggnaden en dubblett samt ett enkelrum. Därjämte torde vid behov tre av enkelrummen kunna utnyttjas för personal. Emellertid torde behovet av personalbostäder i huvudsak få tillgodoses genom att befattningshavare förhyr bostad utom anstalten. Enkelrum torde kunna förhyras på icke alltför stort avstånd från anstalten och från stadens sida har ställts i utsikt att familjebostäder för befattningshavare vid anstalten skulle kunna anvisas om någon tid.

Utredningen framhåller, att vissa reparations- och förbättringsarbeten på fastigheten erfordras före eller omedelbart efter inflyttningen i densamma. Dessa arbeten avser huvudsakligen justering av golv och påläggning av linoleummattor, reparationer i toalett- och badrum samt målningsarbeten. Med ledning av kostnadsberäkningar, som utförts av Fagersta stads byggnadskontor, har kostnaderna härför beräknats till 80 000 kronor. Lika stort belopp beräknas för anskaffande av inventarier, varvid förutsättes att vissa befintliga inventarier skall kunna övertagas till relativt lågt pris.

Högsta ledningen av anstalten föreslås tillkomma styrelsen för statens vårdanstalt å Venngarn, som därvid bör kompletteras med två särskilt utsedda ledamöter. Liksom då det gäller Haknäsanstalten torde chefskapet för anstalten i Fagersta böra vila på direktören vid Venngarn samt ledningen för annexanstaltens kamerala administration handhas av kamreraren å Venngarn. Rörande fördelningen av arbetet mellan direktören vid Venngarn och platschefen vid annexanstalten torde anstaltsstyrelsen få meddela erforderliga föreskrifter. För den ledande befattningshavaren vid annexanstalten synes tjänstebeteckningen assistent (avdelningsföreståndare) vara lämplig. Det förutsättes att befattningshavaren skall fungera som sådan särskild föreståndare för avdelning av allmän vårdanstalt för alkohol-

missbrukare, varom förmäles i 40 § nykterhetsvårdslagen. Om en för ifrågavarande uppgifter lämplig kraft skall kunna erhållas, synes tjänsten ej böra placeras lägre än i 25 lönegraden, vilken är den lägsta tillämpade för föreståndare vid erkänd vårdanstalt.

Vad angår vårdverksamheten vid anstalten förutsätter utredningen, att klientelet skall utgöras av personer som ej vållar disciplinära svårigheter och ej heller i annat avseende påkallar mera krävande behandling. Även om klientelet beräknas i regel ha blivit föremål för behövlig läkarundersökning och akutbehandling vid Venngarnsanstalten, måste annexanstalten dock förfoga över vissa medicinska vårdresurser. Den sociala omvårdnaden torde med hänsyn till arten av anstaltens klientel få en utpräglad karaktär av kuratorsverksamhet. För dessa arbetsuppgifter bör inrättas en tjänst som kurator, för vilken utbildning vid socialinstitut eller motsvarande kvalifikationer bör gälla som kompetenskrav. Med hänsyn till vårdtagarnas nedsatta arbetsförmåga kan arbetsdrift i egentlig mening ej få nämnvärd omfattning vid anstalten. I fråga om de intagnas sysselsättning torde huvudvikten få läggas på speciell sysselsättningsterapi, varför utredningen föreslår inrättande av en tjänst som arbetsterapeut.

Det av utredningen beräknade personalbehovet i övrigt samt avlöningskostnaderna framgår av följande förslag till personalstat.

1 assistent (avdelningsföreståndare)	Ce 25	17 088	
1 kurator	Cg 18	11 724	
1 uppsyningsman	Ce 16	10 884	
1 arbetsterapeut	Ce 14	10 104	
2 förmän (vårdare)	Cg 12	18 936	
1 husmor	Cg 12	9 468	
1 kokerska	Cg 8	8 016	
1 kontorsbiträde	Cg 6	7 212	93 432
Vikarier		8 000	
Särskilda ersättningar m. m. (obekvämhetsstillägg, övertidsersättning, tillfällig personal)		8 068	16 068
Arvoden till läkare		6 000	
Arvoden till styrelse		1 000	
Arvode till direktören (sekreteraren)		900	
Arvode till kamreraren		600	8 500
	Summa kronor		118 000

Lönerna har beräknats efter ortsgrupp 3.

I fråga om de föreslagna arvoden anför utredningen i huvudsak följande. Utredningen räknar med att någon läkare i Fagersta åtager sig att våra kroppsläkare med besök å anstalten varannan vecka. Därutöver torde påkal-

las besök vid akuta sjukdomsfall och även besök å läkarens mottagning. Arvodet beräknas till 4 000 kronor, att utgå antingen som årsarvode eller besöksarvode efter överenskommelse med vederbörande. För en rådgivande psykiater, som torde kunna erhållas från Sätters sjukhus, förutsättes arvode för ca 12 besök under året enligt samma grunder som för psykiatern vid Venngarn; för ändamålet beräknas 2 000 kronor. Det för arvoden till styrelse upptagna beloppet avser reglering av ordförandens arvode (förslagsvis ökning med 600 kronor) och dagarvoden till ledamöterna. Liksom beträffande Haknäs synes särskilda arvoden böra utgå till direktören och kamreraren å Venngarn för merarbetet med annexanstalten. De föreslagna beloppen har avvägts med hänsyn till att arvoden å Haknäs anses vara i underkant och att den planerade anstalten får ett mer än dubbelt så högt platsantal.

I detta sammanhang framhåller utredningen, att den nya annexanstalten medför ökat expeditionsarbete vid Venngarnsanstalten även därigenom att omsättningssiffrorna ökar. Det torde därför bli ofrånkomligt att vid Venngarn förstärka den kvalificerade biträdespersonalen, främst å kamrerarens avdelning.

Beträffande omkostnaderna framlägger utredningen följande förslag till omkostnadsstat.

1. Sjukvård för personal m. m., förslagsvis		300	
2. Reseersättningar, förslagsvis		3 000	
3. Expenser			
a) bränsle, lyse och vatten, förslagsvis	15 000		
b) övriga expenser, högst	5 000		20 000
4. Övriga utgifter			
a) underhåll av byggnader, högst	4 000		
b) inventarier m. m., högst	2 000		
c) tvätt och renhållning, förslagsvis	4 000		
d) utspisning			
proviant till kost som försäljes, förslagsvis	8 000		
proviant till intagna (30×3:50×365), förslagsvis	38 000	46 000	
e) beklädnad och sängkläder, förslagsvis	6 000		
f) hälso- och sjukvård för intagna, förslagsvis	10 000		
g) omkostnader för utskrivna och permitterade, förslagsvis	10 000		
h) kostnader för transport av intagna, förslagsvis ...	2 000		
i) flitpengar, förslagsvis	20 000		
k) driftkostnader för automobil, förslagsvis	4 000		

l) representationskostnader, högst	100	
m) diverse utgifter (för fritidssysselsättning m. m.), högst	2 600	
n) hyra för fastigheten	12 000	122 700
	Summa kronor	146 000

Inkomsterna vid anstalten (hyror för personalbostäder, ersättning för kost åt personal m. m.) beräknar utredningen till 15 000 kronor.

Med hänsyn till rådande brist på vårdplatser finner utredningen det angeläget, att den föreslagna anstalten snarast kan tagas i bruk. Erforderliga ändrings- och reparationsarbeten bör därför igångsättas snarast möjligt efter det att byggnaderna friställts i februari 1957. Ifrågavarande arbeten synes lämpligen kunna utföras i Vennngarnsanstaltens regi, delvis med anlåtande av entreprenör i orten och delvis med användande av intagnas arbetskraft. Sådana arbeten som måste fullföljas innan anstalten kan tagas i bruk torde medhinnas på någon månad. Återstående arbeten torde kunna utföras efter hand och ej hindra att anstalten belägges, till en början partiellt.

Som benämning på anstalten föreslås ett äldre, numera ej brukat namn på ålderdomshemmet, nämligen Backgården.

Nykterhetsvårdsutredningen föreslår att till statens vårdanstalt å Vennngarn för alkoholmissbrukare, annexanstalten Backgården i Fagersta, äskas dels ett anslag av 160 000 kronor till anordnande av annexanstalten, dels erforderliga anslag till driften av densamma.

Yttranden

Socialstyrelsen anför, att tillkomsten av den föreslagna vårdanstalten i Fagersta skulle fylla ett sedan flera år tillbaka kännbart behov samt att styrelsen funnit ifrågavarande fastighet vara användbar såsom en provisorisk vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Styrelsen anser dock, att vissa patientrum icke lämpar sig för förläggning av tre vårdtagare såsom utredningen har föreslagit utan blott för två samt att ett såsom enkelrum betecknat rum överhuvud taget icke är lämpligt såsom förläggningsrum. Då byggnaden omfattar ett större antal förläggningsrum än som har angivits av utredningen finns likväl utrymme för 34 å 35 vårdtagare, varav 14 i enkelrum.

Eftersom en del av personalen måste skaffa sig bostäder utom anstalten och i varje fall familjebostäder icke torde kunna erhållas på närmare håll än i Fagersta stads tätbebyggelse samt trafikförbindelserna med denna bebyggelse är glesa, kan personalbostadsfrågan komma att medföra stora svårigheter för anstalten.

Socialstyrelsen finner flera skäl, bl. a. det betydande avståndet till Venn-garn, tala för att Fagerstaanstalten anordnas såsom en fristående vårdanstalt av typen erkänd anstalt. Emellertid föreligger icke erforderliga ekonomiska förutsättningar härför. Anstalten torde också vara i behov av Venn-garnsanstaltens stöd för att kunna bemästra personalfrågan. Socialstyrelsen finner sig därför nödsakad att tillstyrka, att Fagerstaanstalten anordnas såsom ett annex till Venn-garnsanstalten. Styrelsen förutsätter härvid, att Fagerstaanstalten skall intaga en jämförelsevis självständig ställning i förhållande till moderanstalten. Sålunda bör exempelvis vid nyintagning och vid överflyttning från andra vårdanstalter inställelsen kunna göras direkt å Fagerstaanstalten utan genompassering av Venn-garnsanstalten.

Utredningens förslag i fråga om styrelsen för Fagerstaanstalten föranleder icke någon erinran av socialstyrelsen. Även vad som föreslås angående anstaltens personal kan styrelsen i stort sett tillstyrka. Den ledande tjänstemannen å annexanstalten bör emellertid erhålla tjänstebeteckningen föreståndare. Vidare synes kuratorstjänsten böra ersättas med en assistenttjänst i 21 lönegraden. På grund av beskaffenheten av anstaltens klientel bör anstalten förfoga över en sjuksköterska. Eventuellt skulle den ena av de föreslagna två förmanstjänsterna kunna utbytas mot en sjukskötersketjänst. Styrelsen anser vidare, att det erfordras en ekonomibiträdestjänst för köket.

De av nykterhetsvårdsutredningen angivna reparations- och förbättringsarbetena å huvudbyggnaden finner socialstyrelsen oundgängligen nödvändiga.

Styrelsen för statens vårdanstalt å Venn-garn har tillstyrkt anordnande av den föreslagna anstalten i Fagersta men anmält betänkligheter mot förslaget att den nya anstalten skulle ställas under Venn-garnsstyrelsen och i administrativt avseende anslutas till Venn-garnsanstalten såsom annex. Mot en sådan anordning talar dels det långa avståndet mellan anstalterna, dels det förhållandet att Venn-garnsanstaltens ledning, särskilt efter tillkomsten av den redan beslutade provisoriska utökningen med 30 vårdplatser, skulle genom ansvaret för en annexanstalt i Fagersta bli belastad med en alltför stor arbetsbörda. Styrelsen ifrågasätter därför starkt om icke anstalten i Fagersta bör erhålla en självständig ställning under särskild styrelse. Skulle emellertid utredningens förslag att ställa den nya anstalten under Venn-garnsstyrelsen godtagas, vill styrelsen understryka att anordningen bör betraktas som ett provisorium.

En oeftergivlig förutsättning för att den administrativa ledningen skall kunna förläggas till Venn-garnsanstalten är att den kvalificerade biträdespersonalen vid Venn-garn erhåller förstärkning. Styrelsen erinrar om att nykterhetsvårdsutredningen i sitt förslag till anordnande av förenämnda 30 nya vårdplatser vid anstalten hade föreslagit personalökning med bl. a. 1 kassör i lönegrad Cg 17 och 2 kontorsbiträden i Cg 6 men att i årets stats-

verksproposition endast föreslagits inrättande av en kontorsbiträdesbefattning. På den kamerala avdelningen utgöres biträdespersonalen av ett kansli-biträde och ett kontorsbiträde i reglerad befordringsgång. För att kamreraren skall kunna erhålla behöflig lättnad i sin arbetsbörda bör förslaget om inrättande av en kassörstjänst nu upptagas.

Beträffande förslaget till personalstat för anstalten i Fagersta framhåller styrelsen, att det — oavsett om densamma anordnas som en särskild anstalt eller såsom annex — synes angeläget erhålla en väl kvalificerad ledning. Styrelsen föreslår därför, att vid anstalten inrättas en befattning som föreståndare i lönegrad 27 och att vid föreståndarens sida ställes en assistent i lönegrad 21. Befattningen som kurator kan då utgå och dennes uppgifter fullgöras av assistenten. Vidare synes föreslagna 2 förmän vara otillräckliga för erforderlig tillsyn. Med hänsyn till det tillämnade klienteletts beskaffenhet ifrågasätter styrelsen om behov föreligger av en utbildad arbetsterapeut och föreslår, att denna tjänst utbytes mot en förmanstjänst i lönegrad 12.

Statskontoret har icke något att erinra mot att ifrågavarande fastighet provisoriskt tages i anspråk på förslaget sätt. Mot det föreslagna hyresbeloppet har ämbetsverket ej funnit anledning till erinran. Statskontoret, som saknar möjlighet att gå in på en närmare granskning av kostnadskalkylerna rörande reparations- och förbättringsarbeten samt inventarieanskaffning, vill dock understryka angelägenheten av att de på hemmet befintliga inventarierna i möjligaste mån övertages.

Behovet av befattningshavare undandraget sig statskontorets säkra bedömande. Ämbetsverket framhåller emellertid, att antalet befattningshavare vid Hemmet Ribbingebäck med 48 vårdplatser uppgår till sammanlagt nio. I enlighet med utredningens förslag bör å personalförteckningen uppföras en för föreståndaren avsedd tjänst i 25 lönegraden med benämningen föreståndare. På innehavaren av denna befattning bör även ankomna att fullgöra kuratorsgöromål. Inrättande av en särskild tjänst för en kurator kan statskontoret således icke tillstyrka. Vidare ifrågasätter statskontoret, om icke ledningen av sysselsättningsterapin bör kunna anförtros åt en förman (vårdare) i 12 lönegraden. I övrigt har den föreslagna personalstaten icke givit statskontoret anledning till annan erinran än att kokerskan bör utbytas mot ett ekonomibiträde i högst 7 lönegraden, samt att kontorsbiträdet, om ett mindre belopp för biträdeshjälp icke skulle anses tillfyllest, bör inplaceras i reglerad befordringsgång.

Vid fastställande av styrelsearvodena liksom de särskilda arvoden till direktören och kamreraren å Venngarn bör hänsyn tagas till den allmänna reglering av bisyssle- och liknande arvoden, som avses skola genomföras den 1 juli 1957. Enligt statskontorets mening bör arvoden till kroppsläkaren och den rådgivande psykiatern utgå enligt samma grunder som vid huvudanstalten.

Vad angår omkostnadsstaten för den planerade sekundäranstalten har statskontoret saknat hållpunkter för en närmare granskning av kostnadsberäkningarna men förutsätter, att försiktighet iakttages vid medelstilledningen.

Statens lönenämnd anser, att bedömningen av arvoden till Venngarnsanstaltens styrelse, direktör och kamrerare bör ske i samband med pågående översyn av bisyssle- och liknande arvoden. Lönenämnden har icke något att erinra mot den föreslagna lönegradsplaceringen för tjänsterna som kurator, uppsyningsman, arbetsterapeut, förman (vårdare) och kontorsbiträde — beträffande sistnämnda tjänst dock under förutsättning att därmed avsetts en tjänst i den reglerade befordringsgången för biträden för skriv- och kontorsgöromål. För assistenttjänsten kan lönenämnden icke tillstyrka högre placering än i 23 lönegraden. Efter jämförelse med personalorganisationen vid anstalter och inrättningar av motsvarande storleksordning inom andra områden av statlig verksamhet vill lönenämnden ifrågasätta om icke tjänsterna som husmor i 12 och ekonomibiträde i 8 lönegraden bör ersättas med två tjänster som ekonomibiträde placerade i 8 resp. 6 lönegraden.

Såvitt nämnden kan finna kan förevarande provisorium icke beräknas bli av så kort varaktighet att skäl föreligger att av denna anledning inrätta tjänster såsom extra.

Mot de beräknade läkararvodena har lönenämnden intet att erinra.

Byggnadsstyrelsen finner de föreslagna byggnads- och rustningsåtgärder vara ändamålsenliga men föreslår, att därutöver vidtages vissa av brandskyddssynpunkter påkallade åtgärder. Den upptagna kostnaden för föreslagna reparations- och förbättringsarbeten kan styrelsen ej närmare bedöma utan en besiktning på platsen men finner den vara i stort sett rimlig.

Förslag till specialanstalt för tuberkulossjuka alkoholmissbrukare jämte yttranden

Nykterhetsvårdsutredningens förslag

Utredningens förslag innebär i huvudsak följande.

Hessleby sanatorium i Mariannelunds köping föreslås bli fr. o. m. den 1 juli 1957 försöksvis ändrat till en specialanstalt för tuberkulossjuka alkoholmissbrukare. Anstalten skall härvid drivas av den nuvarande huvudmannen för sanatoriet, Konung Oscar II:s jubileumsfond, och med bibehållande av sanatoriekaraktern erkännas som allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Enligt förslaget skall sanatoriet drivas huvudsakligen som en sjukvårdsanstalt med tyngdpunkten på tuberkulossjukvård. Nuvarande

platsantal, 136, föreslås minskat till 112. Vid bedömningen av platsbehovet har utredningen utgått från uppgifter av landets samtliga sanatorieläkare och läkare vid fristående centraldispensärer, enligt vilka 445 personer under tiden januari—oktober 1956 inte kunde beredas sanatorievård på grund av alkoholmissbruk. Vidare beräknas vårdtiden till 5—6 månader. Kostnaderna för anstalten föreslås skola helt bestridas av staten. Sålunda föreslår utredningen, att driftkostnaderna, beräknade till 1 210 000 kronor för nästa budgetår, skall utgå från elfte huvudtitelns anslag till Bidrag till driften av folksanatorierna. Detta anslag, som nu är obetecknat, föreslås därvid ändrat till förslagsanslag. Vidare beräknar utredningen, att i samband med förändringen av sanatoriet erfordras 60 000 kronor för vissa byggnadsarbeten och 110 000 kronor för anskaffande av inventarier. Utredningen föreslår, att byggnadskostnaderna skall bestridas från folksanatoriernas byggnadsanslag och att ett särskilt anslag å 110 000 kronor anvisas för inventarieanskaffning.

En ledamot av utredningen (budgetsekreteraren Lindmark) har avgivit särskilt yttrande, vari han anfört, att beräkningen av platsbehovet grundar sig på osäkra faktorer och att man till en början försiktigtvis bör tillskapa en anstalt med 55—60 platser. Vidare anser han, att utredningen bort närmare undersöka möjligheterna att fördela driftkostnaderna mellan staten och landstingen.

Yttranden

Överstyrelsen för konung Oscar II:s jubileumsfond är villig att ställa sanatoriet, som inte längre erfordras för den traditionella tuberkulossjukvården, till förfogande för den föreslagna verksamheten och tills vidare kvarstå som huvudman. Med hänsyn till bristande erfarenhet rörande kostnaderna för verksamhet av detta slag bör enligt överstyrelsens mening icke fastställas någon för överstyrelsen bindande avlönings- och omkostnadsstat. Ett belopp av 1 210 000 kronor bör ställas till förfogande för sanatoriets drift. Om de verkliga kostnaderna blir högre eller lägre bör framdeles tilläggsanslag utgå resp. anslaget minskas. Överstyrelsen framhåller att det, för att kunna upprätthålla ordningen vid Hessleby, är nödvändigt, att möjlighet finns att överflytta disciplinära patienter till Svartsjöanstalten eller att andra åtgärder träffas för deras omhändertagande.

Med anledning av ledamoten Lindmarks särskilda yttrande framhåller överstyrelsen, att det knappast låter sig göra att på samma anstalt sammanföra ett betydande antal tuberkulösa alkoholmissbrukare med andra tuberkulossjuka. Om platsbehovet visar sig vara mindre än beräknat bör personalen minskas och andra besparingsåtgärder vidtas.

Vidare har överstyrelsen meddelat, att landstingsförbundet och stadsförbundet i skrivelser i oktober 1956 till överstyrelsen anfört att, om icke staten betalade hela driftkostnaden vid Hessleby i dess omändrade skick, vederbörande landsting och städer skulle kunna svara för den kostnad, som inte täcktes av de statliga driftbidrag, som kunde utgå till sanatoriet i dess blivande egenskap av vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Av praktiska skäl borde landstingens och städernas bidrag fixeras, förslagsvis till 12 kronor per vård dag.

Socialstyrelsen har till belysande av frågan om storleken av platsbehovet framhållit, att utredningen räknat med en vårdtid av 5—6 månader men att den genomsnittliga vårdtiden vid Svartsjöanstaltens tuberkulosavdelning under åren 1954—56 utgjorde i det närmaste 9 månader. Enligt styrelsens mening är förevarande vårdproblem av synnerligen angelägen karaktär, och styrelsen tillstyrker det av utredningen framlagda förslaget. Beträffande finansieringen av verksamheten vid anstalten ifrågasätter dock styrelsen, om inte en del av driftkostnaderna bör bestridas från anslaget till Bidrag till driftkostnader vid erkända och enskilda vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m.

Medicinalstyrelsen anför, att det inte torde råda delade meningar beträffande behovet av en specialanstalt av föreslagen art. I fråga om anstaltens storlek anser styrelsen, att möjlighet bör finnas att på anstalten ta emot även patienter, på vilka specialindikationerna för intagning å alkoholistanstalt ej är tillämpliga. Utredningens beräkningar bör därför kunna läggas till grund för dimensioneringen av anstalten. En del av sanatoriet bör därvid bibehållas som vårdanstalt för tuberkulossjuka utan att förklaras som erkänd alkoholistanstalt. Även kostnaderna för patienterna å sistnämnda del av anstalten bör bestridas av statsmedel.

Statskontoret anser uppenbart, att behov finns av ökade vårdmöjligheter för tuberkulossjuka alkoholmissbrukare men anser sig inte kunna ta ställning till frågan om platsbehovet. I den mån platserna vid Hessleby inte utnyttjas för ifrågavarande klientel bör de tas i anspråk för vårdbehövande av andra kategorier.

Enligt statskontorets mening måste allvarliga betänkligheter möta mot förslaget att staten skall ta på sig hela kostnaden för anstaltens drift. Läggas huvudvikten vid nykterhetsvården synes anstalten kunna betraktas som alkoholistanstalt med tuberkulossjukvård. Driftbidrag bör då kunna utgå enligt bestämmelserna om driftbidrag till alkoholistanstalter. Om däremot anstalten betraktas som sanatorium med alkoholistvård framstår det som naturligtast, att staten ersätter de merutgifter som uppkommer till följd av förändringen av klientelet. Statskontoret är närmast böjt för att anse, att frågan om statsbidrag bör lösas enligt sistnämnda alternativ.

Anslaget till Bidrag till driften av folksanatorierna bör bibehålla karak-

tären av obetecknat anslag. Vidare bör övervägas om inte uppkommande merkostnader i samband med förändringen av anstalten bör utgå från femte huvudtiteln.

Svenska landstingsförbundets styrelse anser, att det föreligger stort behov av ett specialsanatorium för tuberkulösa alkoholmissbrukare. Styrelsen finner det ur skilda synpunkter lämpligast och riktigast, att staten svarar för driftkostnaderna vid sanatoriet. Härför talar bl. a. den omständigheten, att det är fråga om en försöksverksamhet. Vidare är det ur administrativ synpunkt tillkrånglat att koppla in 31 huvudmän som bidragsgivare.

Svenska stadsförbundets styrelse finner behovet av de föreslagna åtgärderna trängande och anser farhågorna för att vårdplatsantalet skulle ha överdimensionerats helt ogrundade. Styrelsen tillstyrker förslaget att staten helt skall svara för kostnaderna.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet hälsar förslaget med största tillfredsställelse och understryker betydelsen av att anstalten kommer till stånd utan dröjsmål. Frågan huruvida det föreslagna platsantalet svarar mot behovet kan knappast nu besvaras. Förbundet finner det dock sannolikt att det aktuella behovet motsvarar en anstalt av Hesslebys storlek. På längre sikt kan väntas en viss minskning av platsbehovet.

Förbundet anser det böra övervägas, om inte vid Hessleby skulle kunna anordnas en sluten avdelning, som i möjligaste mån skulle göra tuberkulosvården på Svartsjö överflödig.

Departementschefen

Allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare är i fråga om huvudmannskapet av två slag, statliga och erkända. De sistnämnda är sådana anstalter, som anordnats av annan än staten och som av Konungen erkänts såsom allmänna vårdanstalter. Beträffande fördelningen av vårdtagarna mellan dessa två slag av anstalter gäller den huvudregeln, att de mest svårskötta omhändertages på de statliga anstalterna och övriga vårdfall place-ras på de erkända anstalterna. De tre statliga anstalterna för män, Svartsjö, Venngarn och Salberga, hade den 1 januari 1957 sammanlagt 276 vårdplatser. Vid samma tidpunkt fanns 18 erkända anstalter för män med, fränsett en tillfällig anstaltsavdelning vid den förhyrda semesteranläggningen Örenäs, tillhopa 1 079 platser. Vid anmälan i årets statsverksproposition av anslaget till Bidrag till anordnande av erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare (V ht p. 54) anförde jag, att såsom mål för anstaltsorganisationens utbyggnad under nästa budgetår syntes böra uppställas en utökning av platsantalet på de allmänna anstalterna till omkring 2 000. Härvid förutsatte jag, att proposition angående anordnande av en ny statlig an-

stalt med 100 platser, varom nykterhetsvårdsutredningen framlagt förslag, skulle föreläggas årets riksdag.

Nykterhetsvårdsutredningens ifrågavarande förslag hänför sig till ett i direktiven för utredningen lämnat uppdrag att bl. a. pröva frågan om anordnande av en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare samt att därvid även undersöka huruvida det skulle vara lämpligt att bygga ut de nuvarande anstalterna Svartsjö och Venngarn. Vid sina överväganden av dessa spörsmål har utredningen funnit, att bristen på vårdplatser för manliga alkoholmissbrukare är särskilt kännbar vid de statliga anstalterna och att därför denna del av anstaltsorganisationen behöver utökas avsevärt. Utredningen har därvid framhållit, att provisoriska åtgärder inte är tillräckliga, samt föreslagit en utökning av antalet permanenta vårdplatser för ifrågavarande klientel. I anslutning härtill vill jag erinra om att 1956 års höstriksdag (prop. 195; SU 220; rskr. 407) beslutat om viss utökning av anstalterna Svartsjö och Venngarn. Denna utökning är av tillfällig karaktär och sålunda inte ägnad att för någon längre tid tillgodose behovet av vårdplatser för det klientel som vårdas på dessa anstalter. Bristen på sådana vårdplatser är enligt de av utredningen framlagda beräkningarna f. n. betydande, och den vållar stora olägenheter inte bara för anstalternas del utan även inom den öppna nykterhetsvården. Hur behovet av mera kvalificerade vårdmöjligheter kan komma att utveckla sig framdeles torde inte nu kunna bedömas med större säkerhet. Utredningen har emellertid påvisat, att platsbrist rådde vid de statliga anstalterna redan före den 1 oktober 1955. Socialstyrelsen har påpekat, att statsanstalternas andel av det totala platsantalet inom anstaltssystemet under åren 1930—1955 krympt från nära hälften till något mer än en fjärdedel och att samtidigt märkts en ökning av den del av klientelet, som behöver omhändertagas på anstalter med särskilda vårdresurser. Mot bakgrunden av vad sålunda anförts synes det mig finnas anledning att räkna med ett i varje fall för avsevärd tid bestående behov av ökat platsantal på anstalter av sist angivet slag.

Vid behandlingen av frågan på vad sätt behovet av ökade vårdmöjligheter för svårskötta alkoholmissbrukare bör tillgodoses har nykterhetsvårdsutredningen utgått från att detta bör ske genom en utbyggnad av den statliga delen av anstaltsorganisationen. Utredningen har visserligen inte nu kunnat lägga fram en slutlig plan för anstaltssystemets utformning men anger vissa riktlinjer härför. Enligt dessa skulle strukturen hos det nuvarande anstaltssystemet i stort sett bibehållas, så att lättare vårdfall fördelas på ett flertal mindre anstalter, som inte är utrustade för kvalificerad behandling, och övriga vårdfall omhändertagas på större anstalter med resurser för ett svårskött och behandlingskrävande klientel. Vidare anser utredningen, att anstalter av det sistnämnda slaget framdeles, liksom nu, bör drivas av staten. I anslutning härtill har i några yttranden framförts

tanken på samordning mellan vården av alkoholskadade och mentalsjukvården samt överförande av huvudmannskapet för dessa vårdgrenar till landstingen. Med anledning härav vill jag framhålla, att ställning inte kan tagas till frågan om huvudmannskapet för nykterhetsvårdens anstalter förrän nykterhetsvårdsutredningen slutfört sitt arbete. Detta bör emellertid inte utgöra hinder mot att nu bygga ut anstaltsorganisationen enligt tidigare tillämpade riktlinjer.

Enligt utredningens förslag skall den erforderliga utbyggnaden ske genom anordnande av en helt ny statlig vårdanstalt, förlagd till Gudhems kungsgård, vars användning som remontdepå upphör med utgången av innevarande budgetår. Såsom ett alternativ härtill har utredningen undersökt möjligheterna att i stället bygga ut anstalterna Svartsjö och Venngarn i motsvarande omfattning. Enligt utredningens beräkningar skulle detta alternativ, vid jämförelse med den föreslagna nya anstalten, kunna leda till vissa besparingar beträffande såväl byggnads- som driftkostnader. Utredningen anser det emellertid ur vårdsynpunkt olämpligt att göra anstalter av ifrågavarande slag så stora som detta alternativ förutsätter, dvs. omkring 200 vårdplatser. Mot detta alternativ talar enligt utredningens mening även lokaliseringsskäl samt den omständigheten att en ytterligare utbyggnad kan ske lättare och till lägre kostnad vid Gudhem än vid de befintliga anstalterna. Utredningen har funnit dessa synpunkter väga tyngre än möjligheterna till besparingar och har därför inte ansett sig kunna förorda detta alternativ. Vid remissbehandlingen har avvikande mening anmälts endast av statskontoret och Sveriges läkarförbund, vilka uttalat sig för en utbyggnad av Svartsjö och Venngarn. På de skäl utredningen anfört finner jag mig böra förorda, att den statliga anstaltsorganisationen utökas med en ny anstalt.

Härefter övergår jag till att närmare behandla det av utredningen framlagda förslaget om en sådan anstalt.

Vad utredningen anfört beträffande vårdfallens geografiska fördelning samt Gudhems belägenhet i förhållande till Falköping och det blivande mentalsjukhuset i staden ävensom önskemålet att efter nedläggandet av remontdepån vid Gudhems kungsgård kunna använda egendomen för annat statligt ändamål finner jag utgöra goda skäl för anstaltens förläggning till ifrågavarande egendom och tillstyrker sålunda förslaget härom. Likaså tillstyrker jag utredningens förslag att platsantalet vid anstalten tills vidare bestämmas till 100 men att planeringen av gemensamhetsutrymmen m. m. sker så, att antalet platser framdeles kan ökas till 150.

I fråga om behandlingen av anstaltens vårdtagare har utredningen uttalat, att det medicinska inslaget i vården bör starkt framhävas, varvid den medicinska verksamheten bör omfatta även kvalificerad psykoterapi. Därjämte bör enligt utredningens mening stor vikt tillmätas socialterapeu-

tisk verksamhet samt de intagnas sysselsättning både under arbetstiden och fritiden. Arbetsdriften vid anstalten bör enligt utredningens mening utformas så, att önskemålet om yrkesutbildning tillmäts underordnad betydelse och huvudvikten läggs vid allmän arbetsträning och vänjning vid ordinärt arbetstempo. Vad utredningen anfört i dessa frågor har i stort sett tillstyrkts vid remissbehandlingen; dock har medicinalstyrelsen framfört önskemål om att anstalten skulle förses med resurser för yrkesutbildning. I likhet med socialstyrelsen anser jag, att vårdtiden är för kort för att medge egentlig yrkesutbildning. Däremot bör hinder inte möta att arbetsdriften utformas så att den kan inrymma inslag i utbildnings- och omskolningssyfte i den mån så befinnes möjligt och lämpligt. Med denna modifikation och med framhållande av medicinalstyrelsens uttalande, att det på forskningens nuvarande stadium är svårt att bedöma vilka resultat som kan uppnås av den medicinska verksamheten, kan jag i huvudsak godtaga det av utredningen framlagda behandlingsprogrammet, vilket sålunda bör läggas till grund vid bedömningen av byggnads- och personalbehov.

Vad utredningen föreslagit angående förvaltningen av Gudhems kungsgård och anstalten kan jag i huvudsak biträda. Jag förordar sålunda, att förvaltningen av egendomen, till den del densamma icke tages i anspråk för anstaltens räkning eller för militärt ändamål, överföres från fortifikationsförvaltningen till domänstyrelsen. På sistnämnda myndighet får ankomma att pröva de tidigare angivna, av enskilda personer och sammanslutningar gjorda framställningarna rörande dispositionen av egendomen eller delar därav samt att besluta om utarrendering av jordbruket. Förvaltningen av själva anstalten torde böra följa samma regler som anstalterna Svartsjö och Venngarn. Verksamheten vid anstalten bör sålunda ledas av en särskild styrelse, direkt underställd Kungl. Maj:t, medan byggnadsstyrelsen bör svara för vården av anstaltens byggnader, vilka torde få redovisas på statens allmänna fastighetsfond, byggnadsstyrelsens delfond. Den av utredningen berörda frågan om central förvaltning av de statliga vårdanstalterna för alkoholmissbrukare sammanhänger bl. a. med spörsmålen rörande anstaltsorganisationens utformning och huvudmannaskapet för anstalterna och bör beaktas vid utredningens fortsatta arbete.

För handläggning av vissa förvaltningsfrågor m. m. under tiden för anstaltens uppbyggande skall enligt utredningens förslag inrättas ett tillfälligt förvaltningsorgan. Jag anser det lämpligast, att styrelsen för anstalten tillsättes på ett tidigt stadium för att den skall kunna följa uppbyggnaden av anstalten och ha hand om ifrågavarande förvaltningsuppgifter.

Byggnadsbehoven vid anstalten måste i huvudsak tillgodoses genom nybyggnader. Utredningen har föreslagit, att följande byggnader uppföres: klinikbyggnad — inrymmande en intagningsavdelning med 9 vårdplatser, en behandlingsavdelning med 16 platser och vissa andra utrymmen för me-

dicinsk behandling m. m. — byggnad för den slutna avdelningen med 25 vårdplatser, fem öppna vårdpaviljonger med var och en 10 platser, administrationsbyggnad, en byggnad för kök, matsalar och panncentral samt fritidsbyggnad, inrymmande samlingssal, sällskapsrum, bibliotek, rum för hobby- och studieverksamhet m. m. Kostnaderna för dessa byggnader samt för ledningar, planeringsarbeten m. m. har av byggnadsstyrelsen preliminärt beräknats till 5 200 000 kronor. Härutöver beräknas ett belopp av 300 000 kronor för upprustning av de 15 befintliga familjebostadslägenheter, som avses skola upplåtas till personal vid anstalten. Ytterligare kostnader uppkommer för anordnande av verkstadslokaler, en fråga som utredningen avser att återkomma till framdeles.

Liksom flertalet remissorgan finner jag det framlagda byggnadsprogrammet vara i stort sett ändamålsenligt och väl ägnat att tillgodose de intagnas behandling enligt förut angivna riktlinjer. De höga byggnadskostnaderna kan emellertid inte undgå att väcka betänkligheter. Att nu, såsom föreslagits i några yttranden, ytterligare öka vissa utrymmen kan enligt min mening ej komma i fråga. I stället bör vid den fortsatta bearbetningen av byggnadsplanerna alla möjligheter prövas, som — med bibehållen målsättning beträffande vården — kan leda till kostnadsminskningar. Möjligheter till icke oväsentliga besparingar synes, såsom statskontoret påpekat, föreligga särskilt beträffande fritidsbyggnaden, som kostnadsberäknats till 525 000 kronor. I det föregående har jag i princip anslutit mig till utredningens uppfattning angående betydelsen av fritidssysselsättningen. Enligt min mening kan det emellertid ifrågasättas, om inte kraven på en central fritidsbyggnad för anstalten — vissa fritidsutrymmen ingår i förläggningsbyggnaderna — bör kunna tillgodoses inom en lägre kostnadsram än det belopp, som beräknats för den planerade byggnaden. I fråga om denna byggnad bör därför byggnadsplanerna prövas ytterligare och nytt förslag framläggas av byggnadsstyrelsen. För de nu godtagna aktuella nybyggnadsarbetena skulle sålunda erfordras (5 200 000—525 000) 4 675 000 kronor. I den framlagda kostnadsberäkningen ingår ett belopp av 60 000 kronor för skyddsrum. Då något sådant enligt nu gällande bestämmelser inte behöver anordnas minskas nybyggnadskostnaderna ytterligare till 4 615 000 kronor. För upprustning av befintliga personalbostäder bör såsom utredningen föreslagit beräknas ett belopp av 300 000 kronor. Till frågan om verkstadsbyggnader torde ställning få tagas, sedan närmare förslag härom framlagts.

Det är angeläget att den nya anstalten kan tagas i bruk snarast möjligt. Medelsanvisningen bör därför ske i sådan takt att anslagsmässiga hinder ej föreligger mot att byggnadsarbetena bedrivs snabbt. Även under gynnsamma omständigheter torde emellertid vårdverksamheten vid anstalten ej kunna påbörjas förrän under budgetåret 1958/59. I enlighet med det nu anförda bör för projektering och förberedande arbeten ett belopp av 500 000

kronor anvisas på tilläggsstat för innevarande budgetår samt medel för återstående nybyggnadskostnader (4 615 000—500 000) 4 115 000 kronor anvisas för budgetåret 1957/58. För sistnämnda budgetår bör vidare i enlighet med utredningens förslag anvisas dels för en första etapp av förbättringsarbeten å personalbostadshus 100 000 kronor, varigenom byggnadsanslaget för nästa budgetår skulle komma att uppgå till 4 215 000 kronor, och dels för anskaffning av inventarier och annan utrustning 400 000 kronor.

Behovet av personalbostäder är väsentligt större än de nyss nämnda befintliga bostadslägenheterna. Gudhems kommun har emellertid förklarat sig villig att medverka till uppförande av erforderliga bostadshus, varför nya tjänstebostäder vid anstalten inte torde behöva uppföras. Kommunen har planerat att förlägga bostadsområdet till en plats ungefär en kilometer söder om anstalten. Mot denna placering har länsstyrelsen i Skaraborgs län uttalat en viss tveksamhet. Enligt länsstyrelsens mening bör frågan om den lämpligaste förläggningen ytterligare undersökas. Enligt vad jag erfarit har sådana undersökningar numera gjorts, varvid förutsättningar för den ifrågavarande förläggningen av bostadsområdet befunnits föreligga. För bostadsområdet har vidare projekterats ett avloppsreningsverk, vilket planerats så, att det skall kunna betjäna även anstalten. Jag finner det angeläget, att de nya personalbostäderna är färdiga vid den tidpunkt, då anstalten tages i bruk. Enligt vad kommunen uppgivit behöver kommunen för ifrågavarande bostadsområde förvärva en viss del av kungsgårdens mark. Den i det föregående nämnda, av kommunen gjorda framställningen om sådant markförvärv bör, för att inte uppförandet av personalbostäderna skall försenas av denna anledning, upptagas till prövning så snart erforderlig utredning i ärendet föreligger. Såvitt framgår av nu tillgängliga uppgifter torde köpesumman för marken inte komma att uppgå till ett sådant belopp, att särskilt medgivande av riksdagen till försäljningen behöver inhämtas.

Vid framläggande av förslag till personalstat har utredningen redovisat två alternativa lösningar av frågan om chefskapet för anstalten, betecknade I resp. II. Enligt alternativ I skulle chefen vara överläkare med psykiatrisk kompetens och placerad i lönegrad 37. Närmast under sig skulle han ha en biträdande läkare i lönegrad 29, en socialmedicinsk assistent i lönegrad 27, en intendent i lönegrad 25 och en assistent i lönegrad 23. Alternativ II upptar i stället för nämnda tjänster såsom chef en direktör i lönegrad 31, en läkare i samma lönegrad, en assistent i lönegrad 25, en kamrerare i lönegrad 23 och en arvodesanställd psykiater. Utredningens majoritet har förordat alternativ I under framhållande av bl. a. att verksamheten till väsentlig del blir av medicinsk-psykologisk natur och att det därför synes självklart, att anstalten bör ha en läkare som chef. En minoritet inom utredningen har emellertid ansett det alltför optimistiskt att räkna med att vid anstaltens start erhålla en läkare med önskad medicinsk kompetens,

insikter i nykterhetsvård och kvalifikationer för det administrativa arbete, som kommer att åvila anstaltschefen, samt därför förordat alternativ II såsom mera realistiskt. Av de myndigheter och organisationer, som uttalat sig i ämnet, har ungefär lika många förordat vardera alternativet.

Vid övervägande av vad som anförts i denna fråga har jag kommit till den uppfattningen, att båda alternativen — under förutsättning att läkartjänsterna kan besättas — erbjuder i och för sig tillfredsställande lösningar. Det torde emellertid finnas anledning att räkna med, att svårigheter kan uppkomma att erhålla kompetenta sökande till läkartjänsterna. Väljes alternativ I föreligger sålunda risk för att anstalten kan komma att sakna chef, under det att alternativ II synes ge goda garantier för att tjänsten som anstaltschef icke skall bli vakant. Framför allt av denna anledning anser jag mig böra förorda en organisation enligt alternativ II. Jag vill därvid framhålla, att detta alternativ, såsom förslagsställarna anført, ingalunda förbiser de medicinska sidorna i behandlingsprogrammet. Skulle det visa sig, att den i detta alternativ upptagna läkartjänsten inte kan tillsättas, torde kroppssjukvården vid anstalten få ombesörjas av en arvodesanställd läkare liksom vid Svartsjö och Venngarn. Jag vill tillägga, att den fortsatta utvecklingen i fråga om tillgången på psykiatrer och erfarenheterna från verksamheten vid Gudhem kan komma att framdeles ge anledning till förnyad prövning av chefsfrågan.

De av utredningen föreslagna, i alternativ II ingående högre tjänsterna för den centrala administrationen och sjukvården vid anstalten kan jag godtaga. Utredningens förslag till personalstat i övrigt, vilket förslag upptar samma tjänster för båda alternativen, anser jag mig inte böra nu ta upp till närmare behandling. Såsom utredningen själv framhållit, behöver fullständig avlöningsstat fastställas först för budgetåret 1958/59. Förslaget torde sålunda få prövas i samband med behandlingen av anslagsäskandena för nämnda budgetår.

I fråga om avlöningskostnaderna under nästa budgetår kan jag i huvudsak godta vad utredningen föreslagit men förordar vissa jämkningar. Jag föreslår följande. För att tillgodose behovet av arbetskraft för administrativa m. fl. arbetsuppgifter under uppbyggnadsskedet bör anställas fr. o. m. den 1 juli 1957 en redogörare, en värmeledningsskötare och ett kontorsbiträde samt fr. o. m. den 1 januari 1958 anstaltens direktör, kamrerare och maskinist, varvid kamreraretjänsten ersätter befattningen som redogörare. Den sistnämnda befattningshavaren, värmeledningsskötaren och kontorsbiträdet, vilka förutsättes skola övertagas från depån, bör ifrågavarande tid behålla sina tjänster på försvarets stat men avlönas av anstalten. Direktören, kamreraren och maskinisten bör erhålla extra ordinarie anställning, maskinisten i lönegrad som fastställes efter maskinanläggningens klassificering. Vidare bör i enlighet med utredningens förslag för nästa

budgetår beräknas ett belopp av 250 000 kronor för avlöningar till övrig personal vid depån, som finnes böra erhålla anställning vid anstalten. Med anledning av den tveksamhet, som i några yttranden uttalats rörande lämpligheten av att anställa depåpersonal för direkt vårdarbete, vill jag understryka, att fast anställning vid anstalten givetvis endast bör beredas sådan personal, som befinnes lämplig för de avsedda arbetsuppgifterna. Den personal som övertages fr. o. m. den 1 juli 1957 bör därför under budgetåret 1957/58 vara anställd för provtjänstgöring och under denna tid beredas tillfälle till erforderlig utbildning, t. ex. tjänstgöring vid andra vårdanstalter och deltagande i kurser. Det sistnämnda gäller särskilt beträffande personal, som icke utnyttjat de under innevarande budgetår föreliggande möjligheterna till provtjänstgöring vid fångvården. Därvid kan eventuellt komma i fråga att anordna särskild kursutbildning för personalen. Kostnaderna för utbildningen, fränsett lön till deltagarna i densamma, torde få bestridas från omkostnadsanslaget. I den mån så kan ske utan att utbildningen efter-sättes bör personalen såsom utredningen föreslagit sysselsättas med anläggningsarbeten i samband med anordnandet av anstalten eller andra förekommande arbetsuppgifter. Beträffande ifrågavarande personalgrupps av-löningsförhållanden under budgetåret 1957/58 bör gälla, att deras tjänster inom försvaret bibehålls till utgången av budgetåret, att de beviljas tjänstledighet med C-avdrag från dessa tjänster samt att de vid anstalten får uppbära ersättning för mistad lön. Vilka befattningshavare som bör erhålla fortsatt anställning vid anstalten fr. o. m. den 1 juli 1958 bör avgöras i god tid före nämnda dag. Vidare bör för arvoden åt styrelse och sekreterare beräknas ett belopp av 4 000 kronor.

Vid bifall till vad jag sålunda föreslagit skulle avlöningskostnaderna för nästa budgetår uppgå till 305 000 kronor. Fördelningen på anslagsposter beräknas på följande sätt:

arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, 4 000 kronor;

avlöningar till övrig icke-ordinarie personal 295 500 kronor;
rörligt tillägg 5 500 kronor.

I enlighet med detta förslag skulle anstaltens personalförteckning för nästa budgetår endast avse tiden fr. o. m. den 1 januari 1958 samt upptaga blott en tjänst, nämligen direktörstjänsten i Ce 31.

Mot utredningens förslag till beräkning av omkostnaderna under nästa budgetår har jag intet att erinra. Med hänsyn till vad jag i det föregående anfört om utbildning av personalen bör emellertid ytterligare medel beräknas för detta ändamål. Jag förordar, att den av utredningen föreslagna medelsanvisningen höjes med 6 000 kronor och att anslaget sålunda uppföres med 30 000 kronor.

Härefter övergår jag till nykterhetsvårdsutredningens förslag till en ny, till Venngarnsanstalten anknuten vårdavdelning i Fagersta.

Såsom framgår av utredningens redogörelse finns det inom anstaltssystemet endast en anstalt, Hemmet Ribbingebäck, som är avsedd för vårdtagare, vilkas krafter är nedsatta på grund av ålder eller långvarig sjukdom. Platsantalet på denna anstalt är emellertid otillräckligt, vilket vållar olägenheter för de övriga anstalterna, framför allt Venngarnsanstalten, vars sjukavdelning härigenom inte kan utnyttjas på tillfredsställande sätt. Även socialstyrelsen har framhållit, att det föreligger ett kännbart behov av ökade vårdresurser för ifrågavarande klientel. Det synes därför önskvärt, att en ökning av dessa vårdresurser kommer till stånd.

Enligt utredningens förslag skulle en sådan ökning åstadkommas genom att ett förutvarande ålderdomshem i Fagersta tages i anspråk för ändamålet, varigenom skulle erhållas ett tillskott av 35 vårdplatser. Utredningen har övervägt möjligheten att anordna anstalten i Fagersta såsom en fristående erkänd anstalt men funnit övervägande skäl tala för att organisatoriskt anknyta anstalten till Venngarnsanstalten såsom en särskild avdelning av denna. I likhet med utredningen finner jag det i nuvarande situation, innan den inom utredningen pågående översynen av anstaltsorganisationen slutförts, lämpligare att anknyta Fagerstaanstalten till någon befintlig anstalt än att giva den ställning såsom självständig anstalt. Då anstalten huvudsakligen är avsedd att möjliggöra en avlastning av Venngarnsanstalten, ter det sig naturligt att anknytningen sker till denna anstalt. Häremot talar visserligen avståndet mellan Venngarn och Fagersta, ca 15 mil, samt den med denna organisation följande ökningen av arbetsbördan för Venngarnsanstaltens ledning. Enligt min mening torde emellertid de angivna nackdelarna med en anknytning till Venngarn inte behöva bli alltför kännbara, om Fagerstaavdelningen beredes en i förhållande till huvudanstalten relativt självständig ställning. Jag tillstyrker sålunda utredningens förslag i denna del. Såsom utredningen framhållit bör Fagerstaanstaltens anknytning till Venngarn tills vidare betraktas som ett provisorium.

Utredningen har föreslagit, att det ifrågavarande ålderdomshemmet i enlighet med en preliminär överenskommelse med Fagersta stad hyres för en tid av 10 år. Årshyran har beräknats till 12 000 kronor. Vidare har föreslagits, att för vissa reparations- och förbättringsarbeten på fastigheten anvisas ett belopp av 80 000 kronor samt att ytterligare 80 000 kronor anvisas för anskaffande av inventarier. Mot vad sålunda föreslagits har jag inte funnit anledning till erinran. För att anstaltsavdelningen skall kunna tagas i bruk vid ingången av budgetåret 1957/58, vilket synes önskvärt, förordar jag att anslag för ifrågavarande byggnadsarbeten och inventarieanskaffning anvisas på tilläggsstat för innevarande budgetår.

Utredningens förslag rörande personalen vid den nya anstaltsavdelningen

kan jag godtaga med följande ändringar. För assistentbefattningen kan inte tillstyrkas placering i högre lönegrad än 23. Det synes tveksamt, om behov föreligger av en heltidstjänst som kurator. Jag föreslår, att i avvaktan på närmare erfarenhet ett belopp av 6 000 kronor beräknas för arvode åt deltidanställd befattningshavare med uppgift att biträda assistenten med kuratorsgöromål m. m. I stället för de föreslagna befattningarna som husmor och kokerska bör inrättas två befattningar som ekonomibiträde i 8 resp. 6 lönegraden. Med anledning av vad styrelsen för Venngarnsanstalten anfört om den föreslagna arbetsterapeuten vill jag framhålla, att hinder inte bör möta mot att denne anlitas även för tillsynen av de intagna. Till styrelsens önskemål om inrättande vid huvudanstalten av en kassörstjänst är jag inte beredd att nu taga ställning. Jag förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t skall äga att besluta om den förstärkning av anstaltens kamerala arbetskraft, som kan befinnas erforderlig. Arvodet till läkare, styrelse m. fl. torde likaledes få utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande. Slutligen vill jag förorda, att samtliga nya tjänster inrättas såsom extra ordinarie.

Avlöningskostnaderna vid anstaltsavdelningen under nästa budgetår skulle vid bifall till vad jag föreslagit uppgå till 108 000 kronor. För omkostnader bör i enlighet med utredningens förslag beräknas ett belopp av 146 000 kronor. Det synes lämpligt, att för budgetåret 1957/58 medel till avlöningar och omkostnader anvisas under ett gemensamt anslag, vilket sålunda bör uppföras med (108 000 + 146 000) 254 000 kronor.

Slutligen torde jag få ta upp nykterhetsvårdsutredningens förslag angående omändring av det Konung Oscar II:s jubileumsfond tillhöriga Hessleby sanatorium till en specialanstalt för tuberkulossjuka alkoholmissbrukare. Denna ändring föreslås ske på sådant sätt, att sanatoriet med bibehållande av sanatoriekaraktären erkännes såsom allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Utredningen har föreslagit, att anstalten skall erhålla 112 vårdplatser. Tillsammans med de 12 vårdplatserna på Svartsjöanstaltens tuberkulosavdelning skulle sålunda sammanlagt 124 platser stå till förfogande för ifrågavarande klientel.

Att de nuvarande vårdresurserna för tuberkulossjuka alkoholmissbrukare — nyssnämnda 12 platser å Svartsjö — är helt otillräckliga framgår otvetydigt av vad som anförts av utredningen och remissorganen. Behovet av en specialanstalt av föreslagen art har heller inte ifrågasatts. Däremot råder en viss tvekan rörande behovet av så stort platsantal som föreslagits. Jag finner det inte möjligt att med säkerhet bedöma platsbehovet på längre sikt. För den närmaste tiden torde det emellertid vara betydande. Då Hessleby sanatorium nu kan ställas till förfogande som specialanstalt anser jag, att denna möjlighet bör utnyttjas så att ifrågavarande mycket angelägna vårdbehov kan tillgodoses. Skulle det visa sig att hela det föreslagna plats-

antalet 112 inte erfordras för det nu avsedda klientelet bör anstalten, i den mån det visar sig möjligt och lämpligt, utnyttjas även för sådana tuberkulossjuka, som inte intages enligt bestämmelserna i lagen om nykterhetsvård. Frågan om den fortsatta användningen av sanatoriet såsom specialanstalt av angivet slag får tagas upp sedan närmare erfarenheter av verksamheten vunnits.

Vad angår frågan om bestridandet av driftkostnaderna vid anstalten synes det med hänsyn till förevarande kombination av sjukvård och vård av alkoholmissbrukare vara rimligt, att en fördelning av kostnaderna sker mellan å ena sidan landstingen och de landstingsfria städerna i deras egenskap av huvudmän för tuberkulossjukvården samt å andra sidan staten med hänsyn till dess ekonomiska åtaganden gentemot vårdanstalter för alkoholmissbrukare. I och med att Hessleby erkännes som allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare blir anstalten berättigad till driftbidrag enligt de för sådana anstalter gällande grunderna. Enligt förslag i årets statsverksproposition skall dessa bidrag fr. o. m. den 1 juli 1957 utgå med dels högst 12 kronor för dag och vårdplats och dels högst 8 kronor för dag och vårdad person. Driftkostnaderna vid Hessleby har emellertid av utredningen beräknats till 30—35 kronor för vård dag. Med hänsyn härtill bör det högsta statsbidraget utgå i detta fall. Till den del den faktiska kostnaden inte täckes av de statliga bidragen bör den ersättas av vederbörande landsting och städer. Såsom framgår av vad överstyrelsen för Konung Oscar II:s jubileumsfond anfört i sitt yttrande har stadsförbundet och landstingsförbundet tidigare förklarat sig beredda att godtaga en kostnadsfördelning innebärande att sjukvårdshuvudmännen betalar skillnaden mellan vårdkostnaden och det statliga driftbidrag som utgår till erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Jag förutsätter att överenskommelse skall kunna träffas på denna grundval. Det synes emellertid lämpligt, att landstingens och städernas bidrag maximeras, tills vidare till 15 kronor för vård dag. Med hänsyn härtill bör nuvarande möjlighet till underskottstäckning från anslaget till Bidrag till driften av folksanatorierna i princip bibehållas. Det torde vidare få förutsättas, att det antal platser, som av socialstyrelsen godkännes för statliga driftbidrag, fortlöpande anpassas efter beläggningen på anstalten.

Vad jag nu anfört rörande fördelningen av driftkostnaderna avser givetvis endast kostnaderna för de patienter, som intages på anstalten i dess egenskap av allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare.

Till frågan om erforderliga kostnader för byggnadsarbeten och inventarieanskaffning i samband med ändringen av sanatoriet synes inte ställning behöva tagas i detta sammanhang. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av överstyrelsen meddela beslut härom. Härvid förutsätter jag, att folksanatoriernas byggnadsanslag skall kunna anlitas i den mån frå-

ga är om byggnadsarbeten, som kan bli till nytta vid en eventuell fortsatt användning av Hessleby som endast sanatorium, samt att övriga ifrågakommande kostnader kan täckas med tillämpning av bestämmelserna om anordningsbidrag till erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

I och för sig torde Kungl. Maj:t utan särskilt medgivande av riksdagen äga erkänna Hessleby såsom vårdanstalt för alkoholmissbrukare. De nyss angivna grunderna för bestridandet av driftkostnaderna vid anstalten kan emellertid medföra en något större belastning på anslaget till Bidrag till driftkostnader vid erkända och enskilda vårdanstalter för alkoholmissbrukare m. m. än vad som beräknats i årets statsverksproposition. På grund härav synes de av mig i det föregående förordade riktlinjerna för utnyttjandet av Hessleby sanatorium böra underställas riksdagen för godkännande.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig förordade förslag skall anordnas vid Gudhems kungsgård en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare samt i Fagersta en ny statlig vårdavdelning för alkoholmissbrukare, anknuten till vårdanstalten å Venngarn;

b) till *Vissa byggnadsarbeten vid statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare* under statens allmänna fastighetsfond, socialdepartementet, anvisa dels å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 ett investeringsanslag av 500 000 kronor och dels för budgetåret 1957/58 ett investeringsanslag av 4 215 000 kronor;

c) till *Statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare: Inventarier* för budgetåret 1957/58 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat fastställa personalförteckning för statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare;

e) godkänna följande avlöningsstat för statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare, att tillämpas under budgetåret 1957/58:

Avlöningsstat

1. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	4 000
2. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	295 500
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	5 500
	Summa kronor 305 000;

f) till *Statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare: Avlöningar* för budgetåret 1957/58 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 305 000 kronor;

g) till *Statens vårdanstalt å Gudhem för alkoholmissbrukare: Omkostnader* för budgetåret 1957/58 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 30 000 kronor;

h) till *Statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholmissbrukare: Vissa byggnadsarbeten m. m. vid vårdavdelning i Fagersta* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 160 000 kronor;

i) till *Statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholmissbrukare: Vårdavdelning i Fagersta* för budgetåret 1957/58 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 254 000 kronor;

j) godkänna av mig i det föregående förordade riktlinjer för utnyttjande av Hessleby sanatorium såsom specialanstalt för tuberkulossjuka alkoholmissbrukare.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Karin Wickström